

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinaap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold-kelet nyug.	
			6. p.	6. p.		6. p.	6. p.
September — Oktober					Tisri R.		
29 Vasár.	F 19 Mihály	F 18 Mi	17 A 14 Zsófi	5 55	5 39	25	* * 3 7
30 Hétfő	Jeromos	Honór	18 Emenius	5 57	5 37	26 Absalo	1 0 3 33
1 Kedd	Remigius p.	Remigi	19 Cornelius	5 59	5 41	27	2 16 4 0
2 Szerda	Theophil	Honor	20 Eustach	6 1	5 39	28 Abdiás	3 34 4 22
3 Csütör.	Józs. a Kup.	Kandid	21 Kodrát	6 3	5 37	29	4 55 4 42
4 Péntek	Ser. Ferencz	Ferencz	22 Phokas	6 4	5 35	30 Roscho	6 17 5 9
5 Szomb.	Alad Leand	Aurelia	23 János fog.	6 5	5 33	1 Mar. S.	7 42 5 37

Holdnegyed : ● Ujhold 4-én 8 óra 12 perczkor reggel.

TARTALOM.

Czartoryski Ádám György herczeg, (Areczép.) — Pásztorváznél. *Kuliffay Ede.* — Vágjad nekem is! *Bocskai Papp Lajos.* — Pestről a középponti Kárpátok felé és vissza. (Folytatás.) — Magyar régiségek. (Kép.) — **Tarház**: Néhány szó a magyar Akadémia építkezési kísérletei fölött. — Irodalom és művészet. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közintézetek, egyletek. — Közlekedés. — Mi ujság? — Levelezés. — Egyveleg. — Sakkjáték. — Színházi napló. — Budai népszínház. — Heti naptár.

Felelős szerkesztő Pákh Albert : (lak. magyar-utca 1. sz.)

rette (Férj az ajtó előtt), látványos darab (Rákóczy fogsága), dalos népszim-
művek (Peleskei notárius; Két huszár), hazafias dráma (Kemény Simon) stb.
Legtöbb közönségnek s legnagyobb tetszésnek örvendettek a látványos
darabok s különösen a népsziművek, talán épen azért, mert a közönség úgy
találja, hogy ezekben áll a budai társaságnak legfőbb s elismerésre méltó
ereje. Oly eredeti zamatu, friss és pezsgő véru népjeleneteket, dalokat és
tánczokat, tréfát és humort, minőt a budai társulat tagjai a *Peleskei notárius-
ban* és *Két huszárban* bemutattak, megbecsülhetetlen nyereségnek tekintünk
a két főváros sziművészeti viszonyai között s a lakosság itteni tarka ve-
gyületében, mely határozott rokonszenvet érez mindaz iránt, a mi az ere-
deti magyar szellem nyomait viseli magán. Molnár igazgató be fogja mind-
inkább látni, hogy e tér mivelése nem csak reá nézve lesz hálás feladat,
hanem — a pesti nemzeti színház komolyabb rendeltetése mellett — legin-
kább áll mindnyájunk közérdekeiben. Első feladat : ide központosítani min-
den jóra való irodalmi tehetséget s ösztönt adni nekik, igazán jó és nemes
népsziművek írására; azután ide csalogatni a haza legtávolabb részeiből is
mindazon szini erőket, kiknek ügyessége, eredetisége az e téren művészet
fejlődésünket is előmozdítaná. A társulat eddigi tagjai között több figye-
lemre méltó tehetséget vettünk észre, kikről időszakonként meg fogunk
emlékezni; közönség mindig igen szép számmal látogatja a csinos népszin-
házat. — Mult kedden egy új eredeti népszimű is került itt színre, *Bernát
Gáspár* „Ki a vivatt?” című régebbi műve. Egyes részletek sikerültek,
de általában úgy látszott, a közönség nem jó szívet vette az elmult restau-
rationalis korszak emlékeinek ily modorban fölemlítését.

Évnegyedre 2 ft. 50 kr. **Két lap együtt!!** **Fél évre 5 forint.**
Előfizetési fölhívás

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok
1861-ik évi utolsó negyedére.

Az őszi évnegyed beálltával ismét több idöt nyer a néplapok közönsége, melyet hasznos olvasmányoknak szentelhet,
minélfogva tisztelettel figyelemztetjük mindazon tisztelt olvasóinkat, kiknek ideje letelik, hogy előfizetéseiket jókor meg-
újítani sziveskedjenek.

Együttal ajánljuk a **Vasárnapi Ujság** és **Politikai Ujdonságok**, egymást kiegészítő testvérlapokat mind azon
hazánkfiak figyelmébe, kik a napjainkban szükséges és hasznos tudnivalók minden ágára kiterjedő, s amellet aránylag
legjutányosb olvasmányra kívánnak szert tenni. Az idők ismét igen komolyak, s a nagy napok küzdelmeiben újra be fog
bizonyulni, hogy csupán szellemi s erkölcsi erő és tántoríthatatlan hazafiai érzület az, a mi nemcsak eddigi jó hírnevét
alapítá meg a magyarnak, hanem ezek fogják végre is igazságos ügyét diadalra segíteni. Ez irányban hatnak lapjaink évek
óta, s feladatuk ezután is az lesz, hogy a magyar közönség bennök érzelmének s vágyainak hü képviselőit találhassa.

A szerkesztőség ígérheti, hogy jeles munkatársainak újabb szaporodtával a téli folyamot minél érdekesebb
közleményekkel gazdagítandja s a legnehezebb időkben is csupán hazafiai szellemtől sugalt iránynak engedend helyet lapjai
hasábjain.

Előfizetési föltételek :
(Buda-Pesten házhoz hordatva, vagy postai bérmentes küldéssel)
évnegyedre, azaz : október—decemberre . . . . . 2 ft. 50 kr.
félévre, azaz : október—mártusra 1861—1862 . . . . . 5 „ — „

Tiz előfizetett példányra egy tiszteletpéldány.
A pénzek bérmentes küldése kéretik.
Az 1861. évi II. félelvi folyamból teljes számú
példányokkal még folyvást szolgálhatunk.

Csupán **Vasárnapi Ujság** félévre 3 ft.
évnegyedre 1 ft. 50 kr.

Csupán **Politikai Ujdonságok** félévre 2 ft. 50 kr.
évnegyedre 1 ft. 25 kr.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala Pesten,
egyetem-utca 4-ik szám alatt.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatja Landerer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatti Pesten 1861.

Pest, október 6-án 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1 1/4 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. ujpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás : magyar-utca 1. szám.)

Smolka Ferencz.

A lengyel nemzet ezen tündöklő csillaga, született Kaluszban, Galicziában, 1810-ik évben. Iskoláit Lembergben végzé, s 1836-ban törvénytudori koszort nyert.

Életpályáját mint ügyvéd kezdé meg, de mint határozottan lengyel érzelmű ifju, csakhamar az osztrák rendőrség kezébe került. Vizsgálat alá vonatván, négy évi rabság után, mint *felsőgáruló halálra ítéltetett*. Az ítélet végrehajtása késleltetvén, egy amnestia alkalmával megszabadult börtönéből, azonban ügyvédi állását vissza nem nyerheté.

1848-ban a lengyel nemzetiségi mozgalmak ismét életjelt adtak, és Smolka a nemzeti párt élére állott. Jun. 26. megválasztatott a bécsi országgyűlésre követnek. Itt a baloldalon foglalt helyet, s később társait Kremsierbe is követé, a hova az ülés áttétetett. A lengyelek már akkor is a foederalista elvet vallák, és Smolka vezérlete alatt, férfiasan küzdöttek a német centralisatio ellen.

Férfiass jelleme és szónoki tehetsége az ellenfélt is tiszteletre kényszeríté, s így történt, hogy Smolka, okt. 2-án (1848.) a kremsieri országgyűléstől 186 szóval 14 ellen a ház másod elnökének választatott. Erre a miniszterek kezdtek neki hizelkedni, s Doblhoff miniszterelnök az igazságügyi tárczával kínál meg őt, azonban a lengyel hazafi, kinek szívet nemesebb vágyak lelkesíték, a megtiszteltetést visszautasítá.

Majd ismét nyílt ellenkezésbe jutott a kormányfnyal, mely az olasz háboru folytatására pénzt kére az országtól; Smolka azonban azt kívánta, hogy Ausztria kárptótlás mellett mondjon le az ugys csak fegyver erejével tartható Lombard-Velencez birtokáról.

A kremsieri gyűlés rögtönzött feloszlata után Smolka

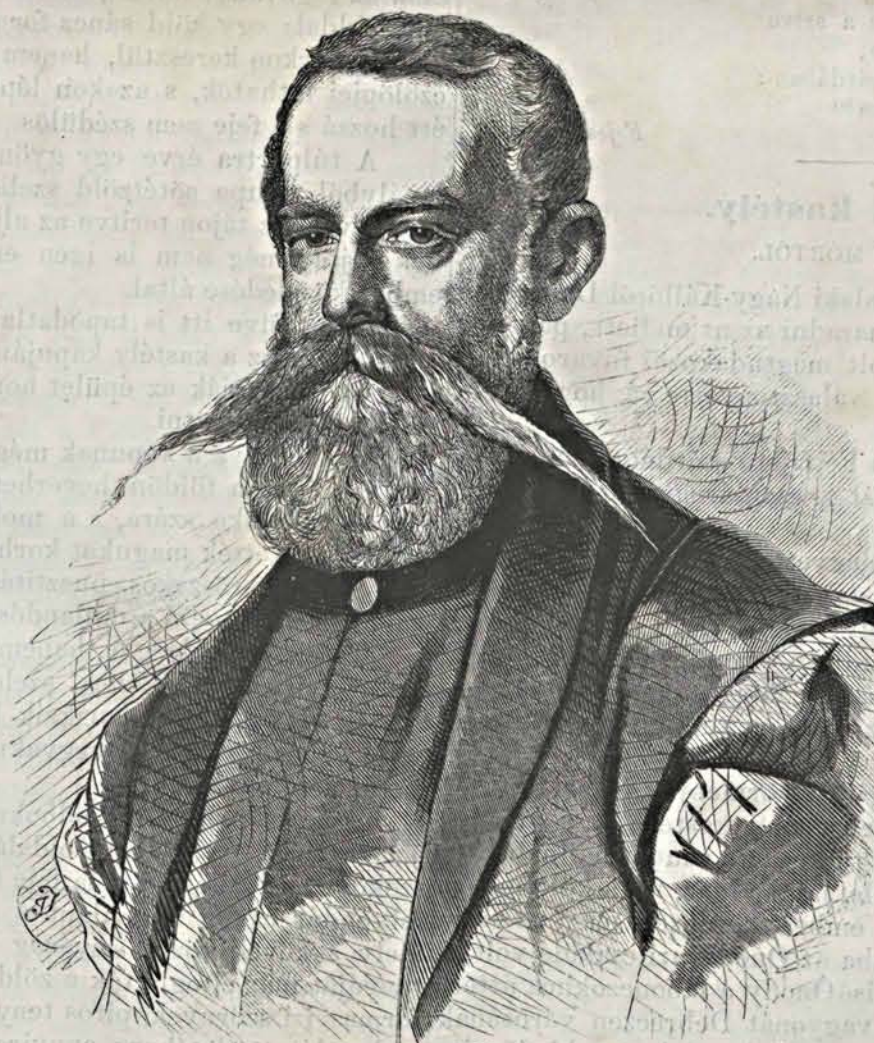
és társai protestáltak az erőszak ellen, s aztán visszament Lembergbe, a hol az 1848-ki általános amnestia következtében visszanyert ügyvédi foglalkozását folytatta.

Bach miniszteriuma alatt oly emberek, mint Smolka, rendesen nyilván üldözöttek, vagy legalább a szellemi küzdtérről végkép elvonulni kényszerítettek. 1861-ben azonban, a midön az alkotmányos eszmék, az elnyomás lánczai alól ismét kiszabadulni kezdettek, a lengyel nép ismét megemlékezék próbált hűségü hazafiáról, és Smolka a lengbergi tartományi gyűlésbe küldetett, mely őt birodalmi tanácsosnak is megválasztá.

Kezdetben egy lengyel küldöttség élén látjuk őt Bécsben megjelenni, a hol Schmerling ur által fogadtatott, de a honnan, régi szokás szerint, szép szavaknál egyebet nem nyerhetett.

Azonban soha sem adá e jeles lengyel hazafi szónoklati tehetségének, államférfiuai bölcseségének, s elretenthetlen hazafiságának, világosabb jeleit, mint az aug. 28-ki ülésben, a midön összesen 30—40 elvrokónával, a fanatikus centralista had ellenében oly bátorsággal lépett a küzdtérre, hogy arra egész Európa tetszését és elismerését kiérdemlette.

Ragyogó ékesszólással előadott beszédének kivonatát, a „Pol. Ujd.” 30-ik számában adtuk. E percz óta Smolka neve, Magyarország minden lakója előtt ismeretes lön. Ő volt, a ki a kiáltozó ellenség közepett rettentetlen bátorsággal mondta ki lelke meggyőződését s protestált azon politika ellen, mely valami szabadságnak nevezett rendszert, erőszakos uton akar feltolni azok nyakára, a kik a szabadságot nem csak nevével ismerik, hanem azt az életben és gyakorlatban is régi, elidegeníthetlen tulajdonúknak

SMOLKA FERENCZ.

tekintik. E pillanatban alig van már megye, vagy nagyobb városi község, mely köszöntő iratában Smolkát ne üdvözölte volna. Ezen rokonszenvi nyilatkozatok egyszersmind annak bizonyítására szolgálják, hogy két ily szenvedő nép, mint a lengyel és magyar, testvéri érzelmeket táplál egymás irányában, s egyik tökéletesen boldognak sem tarthatná magát, míg a másik is el nem érte azon hő vágyát, melyre multja és jelene felfogósíthatja.

Hunyady László

„Édes fiam, kedves Laczim,
Ne menj most Budára;
Budavárból görbén néznek
Ilyen daliára.

Szép udvari hölgyek szeme,
Majd felakad rajtad —
S a királynak (uram bocsá!)
Búja lesz miattad“ . . .

Csak fölment László vitéz
Buda-városába,
S bevezette a király a
Tükör-palotába.

Ott meglátszott a tükörben
Aranyos zekéje,
Fehérpiros ábrázata,
Vérhabú mentéje.

Hogy takaros, hogy derekas,
Most látta valóba,
S fényes szemét lesütötte
A sima padlóra.

„Uram király! bocsáss haza,
Hi anyám, Erzsébet“ . . .
Gara Mari szívszakadva
Hallja e beszédet.

„Uram király! megyek haza,
Add ki a levelem,“ —
Gara Mari imádkozik:
„Istenem, istenem!“

„Hatalomnak, szerelemnek,
Te vagy a király,“ . . .
„Te felséged megesküdtél
A szent bibliára?“ . . .

„Hallgass álnok, a király szól,
Halál a fejedre!“
S akkor viszik jó Hunyadit
A halál-verembe.

Gara Mari csak zörgeti
Ablaka rostélyát,
Be is nyújtja hősi kardját,
Sisakját, páncélját.

„Csak vidd vissza jó galambom!
Nem megyek ki innét;
Vétkes vagyok, álnok vagyok,
Majd te is azt hinnéd“ . . .

Akkor mene Gara Mari
A király elébe;
Bebocsátja, kibocsátja
A király cseléde.

„Hol a király?“ „Szentgyörgy terén!“
„Kegyelem te, László!“
„Artatlanul ne veszzen el
Hunyad fia — László“ . . .

Ott elbukott Hunyad fia
Negyedik csapásra,
S inté László, hogy Mária
A vért meg ne lássa.

Meg se látta, de a szíve
Elszorult hirtelen,
S imádkozék a zárdában:
„Istenem, istenem!“

Fejes István.

A debreczeni kastély.

Regény. — JÓKAI MÓRTÓL.

Az ezerhatszáz évében, ha valaki Nagy-Kállórol Debreczen felé utazott, egy kastélyt látott elmaradni az út mellett, pár ezer lépésnyi távolban, s ha kíváncsi volt megtudakozni fuvarosától: kié az a kastély, bizonyosan azt a választ nyerte rá, hogy „nem tudatik.“

S ha kíváncsisága megmaradt a Fejfájató csárdáig, a hol megittattak, s ott újra feltette a kérdést a csaplárnak, attól is azt a választ vette, hogy „nem tudatik.“

S ha ekkor még inkább üldözötte a tudnivaló, s el kezdett magában Debreczenben végig vallonni ismerőst, ismeretlent, a kit elől-utól talált: kié az a kastély? végül végig azt nyerte rá: „nem tudatik, nem tudatik, nem tudatik.“ Senki még csak abban sem térvén el a másiktól, hogy a szenvedőleges igealak nyelvszépítő „tatik“-ját egy szerényebb „biz én nem tudom“-mal váltotta volna fel.

El kellett mennie Telegdig, vagy Böszörményig, ha azt akarta, hogy valamit beszéljenek neki a debreczeni kastélyról, a miről a közel környékben senkinek sem akart tudni. Ott azután hallhatott is annyit, hogy ki nem igazodott belőle, mi az igaz, mi a költemény.

Ha szabócsvármegyei nemes embert kérdezett meg, az elbeszélte felőle, hogy az a kastély valaha az Ónody uri családé volt, a kik a kurucokkal tartottak, az utolsó Ónody a labonczokhoz áttért unokaöccsét kirekesztve, minden vagyonát Debreczen városának hagyományozta. Öcsce azonban egy éjjel a labonczokkal rajta ütött, minden cselédjével együtt legyilkolá, s megizente Debreczen

tanácsának, hogy úgy próbáljon valaki beülni az ő kastélyába, hogy mind így fog járni. A debreczeniek már most azt restelik, hogy nem merték azóta elfoglalni a kastélyt; úgy hagyták üresen.

Ha pedig biharvármegyei nemes hallgatott ki a tudnivaló, ettől azt hallotta, hogy valahol esseli tolvajok ütötték a kastélyra, azok ölték meg az öreg Ónodyt, mind öcsösül együtt, a ki sohasem szolgált a labonczoknál. Azóta is nagyon gyanús hely az egész kastély, s abban a hirben áll, hogy orvok tanyáznak benne; de nem lehet ellenük erőlyesen közreműködni, mert a kastély maga határvillongás tárgya a két vármegye között. A debreczeniek azért nem akarnak a kastély felől tudni, nehogy határozott nyilatkozatot adva, vagy az egyik, vagy a másik vármegyéjé megsértsék.

A böszörményi hajduktól azt a felvilágosítást nyerhette, hogy az öreg Ónodyt hamis pénzverők fojtották meg az ágyában, s azóta is ott üzik mesterségüket a kastély pinczéiben; de bírák uraimék nem igen üldözik őket, mert bizonyosan osztoznak a nyereségben. Ezért hallgatnak olyan nagyon felőle.

Arra felfelé az oláhság közt azután egyre tűneményesebb változatok adtak helyet egymásnak a kastély felől. Tiündérek, boszorkányok, mátkagyiban meghalt menyasszonyok tanyája volt az; a miről a vastag nyaku debreczeniek csak azért nem akarnak tudni semmit, mert szégyenlik, hogy kálvinista létükre nem bírnak kifogni a lidérczeken, boszorkányokon.

S ha azután a tudnivaló utazó, mind ezen mendemondákkal meg nem elégedve, egyszer ismét arra utazván, újra megpillantá a rejtélyes kastély tetejét, mely alig látszott ki a terebély gesztenyefák közül; s itt azt mondta kocsisának, hogy csapja ki addig a lovait a füre, míg a puskával egyet fordul a vidéken; abban a flegmatikus matyó semmi rendkívülit nem talált: mert hiszen szárazas lehet itten lőni eleget. S engedte magára utitársát.

Elhagyott utaknak az a szokásuk, hogy azokat egyszerre b-növi a széles utilapu, mellékeiket pedig a rózsaszín firtü réti füvény. Az elhagyott utat még ötven év múlva is meglehet ismerni saját növényzetéről.

Ha az utas követte ez utmutató növényzetet, az elvezette őt egy pagonyon keresztül a kastélyárokig, mely egyrészt védelemre szolgálhatott valaha, másrészt pedig a vadaskert körülzárására szolgált, a mit gyanítat a korhadt palánk itt amott összetakolt maradványa; most azonban a víz árok helyelyel közel kiszakadozva, csak az ingoványt növeli, mely be is van növe magas, buzogányos fejjü náddal; egy zöld sáncz forma mutatja, merre lehetett valaha az ut az árkon keresztül, hanem már a fahidnak csak a vízbe vert ezölöpjei láthatók, s az-ikon lépkedhet végig a tulsó partra, a ki ért hozzá s a feje nem szédülös.

A túlpartra érve egy gyönyörű liget emelkedik ki a lankás lapályból, csupa sötétzöld szelid gesztenyefákból, miknek gyümölcseivel ősz tájon terítve az alj: egész vadkan csordák legelésnek rajta, még nem is igen engedik magukat zavartatni egyes ember közeledése által.

Az út füve itt is tapodatlan; pedig az egyenes faszor közepett épen neki víz a kastély kapujának; az egymásra boruló gesztenyelombok eltakarják az épület homlokzatát s épen csak a kapubejárást engedik lártatni.

Fél szárnya a kapunak még fennáll, másik fele sarkaiból ki-dülve, régen a földön heverhet már, mert hasadékaik keresztül nőtt a vadsóska szára, s a moh és a sárgavirágú szaka egészen otthonossá tették magukat korhadó deszkáin.

Semmi erőszakos pusztítás nincs a kastélyon; csak úgy magában válik neki a mulandóságnak.

Teteje nincs leégve, hanem csak elrongyolva, csendes korhadással nyitva utat esőnek, szeleknek, ablakai még a déli oldalon tartják magukat ólomkarikák között, itt nem törhette úgy össze a szél, hanem egészen megvakultak már és szívárványt játszanak a déli verőfényben.

Az udvar füvel és vadbokrokkal van benöve, egy furcsa, köbül faragott vízi nimfa, egy oldalán sárga rozsdával belepve, hajdani szökőkút csigahéját tartja feje fölé, melyből most víz sugár helyett folyondár csügg alá; alant a medenczében még van valami víz, mely a kövek közül szívárog alá, hanem a szép arany halacszkák tanyáját már elfoglalták a zöld hátú békák s azok az undok gyík-forma vízi szörnyek, piros tenyerekkel fejükön, a minőket ezeredik ember látott életében; annyira magány-keresők.

A tompán viszhangzó folyosón vastagon fekszik mindenütt a

por, apró egér és patkány lábnyomokkal keresztül kasul futkározva.

Az ajtók mindenütt nyitva, mert küszöbeik leszáltak idővel, s ha valaki egyet kinyitott erővel, be nem tudta aztán tenni.

A szobákban még állnak nyitott és üres szekrények, belső szegleteikbe különös fekete foltok tapadva: alvó denevérek. Halom elavult irás végig döntve a pallón, s összerágva tudatlan egerektől. A főteremben, melynek egyedül van nyitható, csukható ajtaja, még ott áll a hevenyészett deszkaravatal, melyen a meggyilkolt földesur neje fekiúdt kiterítve; onnan lehet tudni, hogy ő feketett itt, mert a palló körül most is csupa viaszfoltos, a mint a gyertyák lecsepgettek; s tudnivaló, hogy az urnó kátholikahtit volt, az ur reformatus; — őt nem illeték az égő gyertyák. Egy csoport méh most is bejár a terembe, s szedgeti össze a viasz-morzskákat. Miután e terem ablakai még mind épék, alig lehet kitalálni, honnan jönnek ide a kis döngő bogarkák. Rőpöket követve meglelni a toronyba fölvezető kötelel mely e szobába csügg alá; hanem a kötelel hiába rángatná a harang szavára kíváncsi ember; miután a méhek azt a harangot választották odújoknak, s azóta telerakták léppel és mézzel; legfeljebb egy harapós rajt zuditana fejére onnan felül.

Ez volt az a csengetyü, mely sok év előtt egy éjfélen föl-zavarta a környéket vészkonvasával. Mire a segítség ide érkezett, már le voltak gyilkolva: az urnó ágyában; egy csatlós a kutba fojtva; az ur a csengetyü alatt, keze is levágva, melylyel a kötelel fogta. Még most is csupa fekete a kötel vége. A tulsó falban látszik a golyó nyoma, melylyel elhibázta a rárohanó gyilkost.

(Folytatás következik.)

Pestről a középponti Kárpátok felé és vissza.

(Folytatás.)

X. Tátrakiesd, aug. 30-án, 1860. Ismét ragyogó nap, langyos éji eső után! Valódi kedvezése az égnek e rendkívüli nedves évből tán a kopárpatoki völgybe tett kirándulásunknak vagy az egész utban szenvedett fáradságunknak jutalma? — Bár mint legyen, de mi használók a Kárpátokban oly ritka állandóságát az időnek, és ismét hosszabb kirándulásokra szánók el magunkat. Délelőtt csak a közellő szép kilát ishöz menénk, honnét a Szepesség egy nagyszerű panorámája látható — azért ismét Tátrakiesd elnevezésre szavazunk. Háttérben erdőség, fölötté a lomniczi csúcs számos góth toronykákhoz hasonló ormaival. Dél és keletnek, erdők, ligetek végre szántóföldek és rétek. Nyugotra a Tátracsucok egész sorozata. Ott a völgyben csillámlik időnkint a még Liptóban, Popper hegyen, eredő és forrásától kezdve már 7 mérfnyire, Gnezda mellett, hajókázható Poprad ezüst szalagkint a mellelre elterülő halmok közül, melyeken túl ismét hullámokként váltakoznak Szepesnek többi érczdús hegyei, és völgyei, melyek között a szabad szem is mintegy husz helység és város tornyát pillantja meg, mindenik egy negyed vagy kétnegyed óra távolságra egymástól, tanuskodván, a honunk e legterméketlenebb tájain is meghonosult lakosok sokaságáról, kik méhszorgalmukkal pótolják a föld mostohaságát. Innét a sötét fenyvesligetek is a nap fényes sugarai által nyájasabb színt öltenek, míg a fürdő közelében másnemű fák, bozótok, és szép pázsitokra is akadunk melyekben a körültekintő szemnek nemcsak az afonyák hanem a mosolygó eprek is kellemes meglepetést szereznek. Kár hogy e tündér szépségü ponton nincs árnyatadó gloriettekcske! Tán azért, hogy a nap heve nem oly öldöklő, tán mivel szelid fényének a Kárpát változó időjárásai mellett sokszor csak örvendünk kell?

Délután a Rablókóhoz vezetettük magunkat. Kisebb kirándulások célpontja. Mintegy kétórai séta, egy mérsékelt magasságu kúpalku, s cserjékkel diszlekedő hegyre, melyen csak ide, s tova akad az ember gyalogfenyőbozókákra — (juniperus nana) — hosszukás boggyókkal a kopárpatoki völgyben oly nagy mennyiséget láttunk. Itt ott a dűsfüvű irtásokon izmos csordák legelésnek. A kolomp és csengetyűk hangjai és a pásztori sip bús dallamai oly vegyülékké olvadnak itt, melyek a tájt még vonz bbá teszik. Egyszerre egy pázsitos helyen, négy — öt álló, vagy dűltfal idomu granitszikla előtt állunk, melyeknek neve Rablókó s csakugyan tanyáját képezik ték valamely rabló csoportnak. Az egész a kúpido mu hegy tetején sajátos külsejü. Önkint eredetét firkésszük, s nem lehetetlen, hogy az 1662, aug. 12-iki

rettenetes földmozulás emlék maradáka. Innét egy sovár pillantást vetének még egyszer a tündérvölgykint föltűnő kopárpatoki völgybe, meg másfelé bámulók a Tátrahegyláncz hét legmagasb ormanak *) különféle alakjait. Hatalmas hegytömeget képez az, és sajátos, hogy Wagne, egy IV. Béának 1256-ban kelt erdő adományzási levelében, „Alpes-Tarcsa“-nak írja — de megjegyzi hogy mások Tátrának olvassák. Igenis, élvteljes pont, melynek dűlt szikláin kiszáradt zuzmókat is találánk, melyek azonban úgy látszik, szél által hozattak ide. Egyébaránt fűveszek ex professo itt számtalan növényfajjal szaporíthatják gyűjteményeiket.

Napnyugot felé végre füstölögni kezdenek a hegyek, a — völgyek köddel valának ellepve, elhagyók tehát e helyet, minthogy csakugyan minket is utolért a ködfályok. Midőn már bésötétedék, érkezénk ismét a fürdői vendégek körébe, kiknek száma nagyon leolvadt. Mire mi is elhatároztuk, hogy a következő reggelen bucsut mondunk ez élvteljes helynek.

XI. Pojolin, sept. 1-én, 1860. Tegnap bucsut mondánk Tátrakiesd minden szépségeinek s emlékü — fürdőleírást, rajzokat vagy helybeli s vidéki gyártmányt, az ugynevezett ostyepkát (hengersizot) kivéve — nem kaphatván — a forró vágyat, hogy életünkben még egyszer meglátogattuk e helyet, kebelünkbe zárók. S elbucszánk azon Tátrakiesdtől, mely a királyorr vagy nagyszalóki csúcs közepe táján, a tengerszine fölött 3014 lábnyi magasságon fekszik, mit azonban alig vesztünk észre, mivel szemünk már megszokták az óriáscsúcsokat meglegetni. — E havasok, bármily oldalról tekintsük, kopaszok s ez időbeni hőmentességök daczára is — mi itt nagy ritkaság — mintegy őszbeborultak, mintha mindenkit figyelmeztetni akarnának többezer éves létükre. Meglepő, hogy mily sokáig kiséri minden felé a távozó utast a 19 csúcs közül a 7 óriás havas, 7 fejú sárkánykint őrizve edes hazánkat — „éjszak rémes árnyai ellen!“ S míg egyfelől bámuljuk mindezeknek nagyszerűségét, másfelől a természet játszi alakosságán gyönyörködünk.

Tátrakiesd lejtőiről tehát leereszkedvén, Kis-Szalókon túl Kakas-Lomniczon — melytől a lomniczi csúcs vevé nevét — Berzeviczy családnak emeletes kastélya és virágos kertje ötlük az utazó szemébe. E két helységet már iparral művelt szántóföldek környezik; melyeken az aratás is már meglőn kezdve. Középszerű természetű, a keresztelk is gyéren fődék a földeket, s így is csak 3—4 magról beszélének. Istenem! gondolám magamban, mi ez a boldog alföld 10—15-szeres magjához képest! s ez is csak árpa, zab, burgonya, kender, és len! Mily különös a sietős betakarítás. Mindennap csak annyit a at ak, a mennyit a csürbe bevihetnek, mi nem esoda, mert hisz a szép száraz időt becsülni, és színte lopni kell!

Azután a lazacz-szülő Poprad fölött egy földit fahidon átmenvén Hunfalvárara, a derék két hazafi, és jele-iró (Hunfalvy Pál és János) szülőhelyére érkezénk. — Német neve e helységnek Hunsdorf vagy Wagner szerint Hunczdorf, vagy Hundsorf**); ki ugy vélekedik, hogy a IV. Béla király 1252-ben kelt okmányban említteti „cum caniferis nost is“ e helységre értendő, mint kik a rengeteg erdőkben vadászatra járó királyok számára vadászebeket állítottak ki. — Fényes Elek szerint***) pedig e hely ég német néve Hunsdorf — Hunisvilla — s a Hunoktól vevé nevét, kikkel itt 441. Kr. u. a Rómiaiak megütöközvé, Makrin és Tetricus hadvezéroket is elvesztették. A földmivelők szántáskor és egy pinczésáskor itt római pénzeket, hamvvedreket, és hunfényvereket stb. találtak. A vidék halmái ez állítást erősíteni látszanak †) Kath. temploma régiségét pedig laborálaku falazott toronyfüdele is mutatja, mely kereszt helyett vas tyúkkal van ékesítve. Plébániája 1247-ből való, keresztelő könyvei 1675 ótaiak. Német-szláv lakosai közül kath. 405, ágostai vallásu 629, zsidó 672. E két utóbbiaknak szintén van imaházuk.

Innét kiérve, csakhamar üdvözölök Kézsmárk sz. k. város viszontagságteljes falait mert hisz kevés város tölt be több lapot történetünkben mint épen Kézsmárk. Szerepe főleg a négy utolsó században jutott; IV. Béla volt alapítója; ezótai történetét röviden

*) E hét legmagasb csúcs a következő. 1. A jégvölgyi (Eisthali 8000'). 2. A lomniczi (7942'). 3. A hunfalvi (Hunsdorfi 7800'). 4. Zöldtői (7700'). 5. Kézsmárki (3000'). 6. Nagy Szalóki vagy Királyorr (7200') a Vöröstoronyi (7200'). — Wahlenberg szerint.

**) Analacta Seep. Pars I. 188 l. és mint Villa canis II. 94 l. már 1519-ben fordul elő.

***) Magyarország most állap. Pest 1887. III. 315 l.

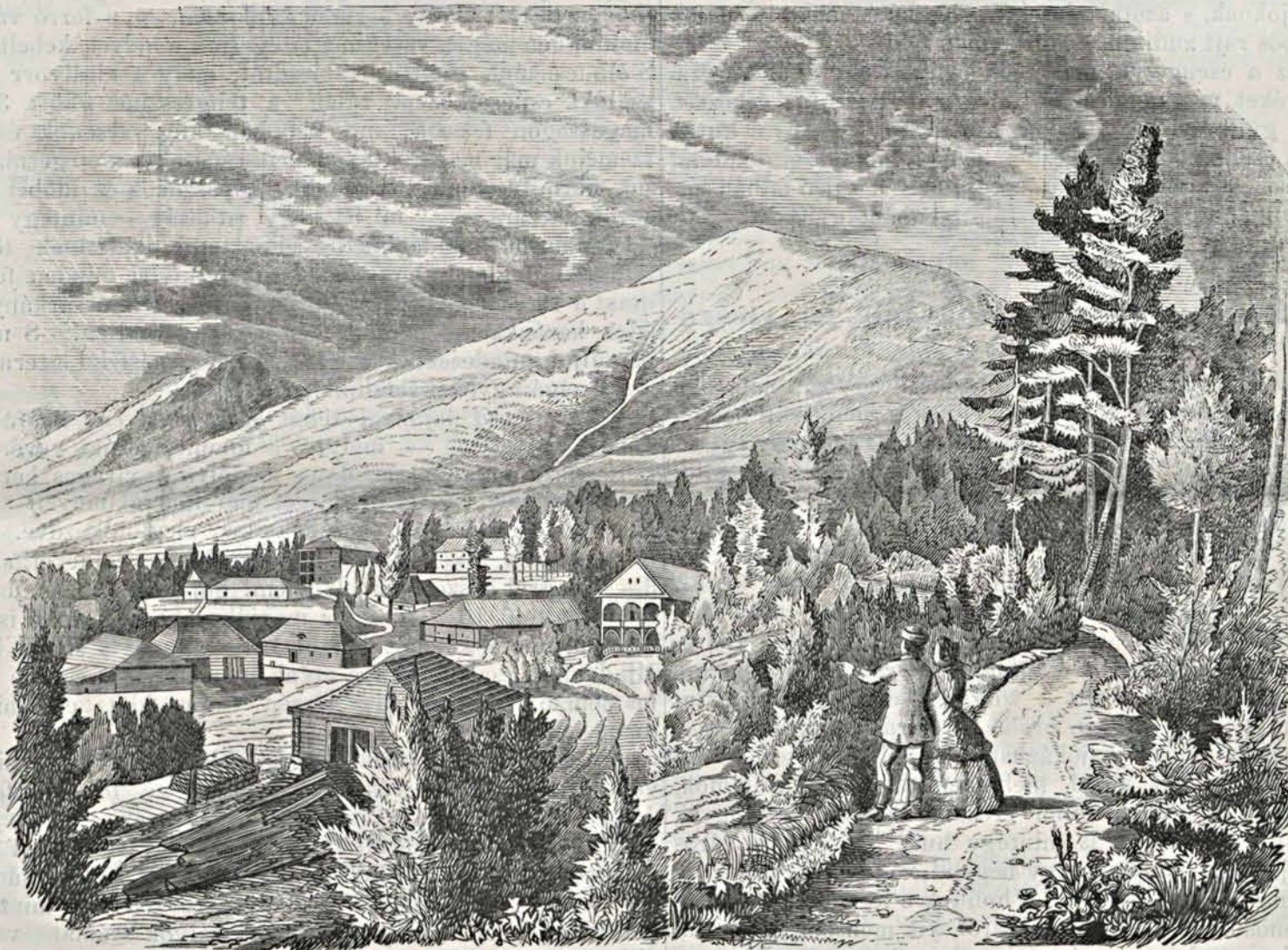
†) Vannak, kik azokat husita táborozás maradványainak tartják, mi valószínűbbis.

leirja az 1859-ik évi Vas. Ujság 51-ik száma, érdekes rajzokat is kapcsolván hozzá. Csak némi adalékot akarunk itt említeni a Tököllyi-várat illetőleg, melynek megtekintésére a hon története iránt érdeklélő utazó sietve siet. Ugyanis a város felé levő várkapu fölött álló czimeres márvány táblán következő fölírás olvasható: *Arx fortissima, munimen Domini.* — És alább: *Stephanus Tököllyi de Kézsmárk 1628 anno salutis turrim hanc renova curavit.* E kapu fölött van egy félig romba hanyatló terem, több latin vers-föliattal, mire nézve kívánatos volna, ha Kézsmárk számos intelligenciája közül valaki megmentené az enyészettől azt, mi még megmenthető. — Még tán az 1190-ben itt állott apácázárda, vagy a Szapolyaiak és Thurzók emlékeire is lehetne akadni. E terem mellett még más termek nyomai is láthatók, mik régi fényére s terjedelmére mutatnak. Ugy szintén a kapuval szemben álló, most börtön- és kórházul szolgáló épületek, s főleg a — ha jól emlékszem — réztornyú kápolna, melynek bejárás fölött e föliratot pillantók meg: *Hanc aedem sacram fieri curavit Comes Stephanus Tököllyi P. P. (Perpetuus?) de Kézsmárk. Eques auras. cott. Arven. Supr. Comes. 1658.*

— Ezen kápolnát, valamint az egész várat, mely 1702 óta a város tulajdona és mely 1740 óta romban dűledezik — ha nem is régi fényébe — milyen volt p. Tököllyi alatt — de legalább használható karba lehetne hozni, mit a nemesvárosnak régi emlékei iránti pietásától annyival is inkább lehet várni, mint hogy ez évben is balszárnyát, tehát mintegy 32° hosszú és 11° magas részét katonai laktanyává alakították át. Kívánatos azonban, hogy jelenlegi alakja rajzait az utókornak átadják.

Másik nevezetessége Kézsmárknak góthm. doru kath. plébánia-temploma, mely az ajtó fölötti szám szerint 1486-ban készült el, mi annyival inkább hiteles, minthogy előtte való évben Szapolyai Imre — ki Kézsmárkot Mátyás királytól a cseh rablók ellen tett szolgálataiért ajándékolta nyerte — sürgeti a várost kövek készítésére, hogy a templom mielőbb befejezhető. Egyébaránt többnyire az ő költségén épült a Sz. Pálosok számára, kiknek mellette zárdájuk is vala. Főoltárán egy régiségéről és nagyságáról híres feszület díszelg. Vaszácsozatu szentségtartója nem oly jelentékeny, mint hálóalakú boltzata. Keresztelő medencéjén 1472 — festett képein 1493 évszám olvasható. Nevezetesek a templomban találtató emlékkövek is, u. m. Dóczy Zsuzsanna Tököllyi Sebestyén nejeé, 1596-ból és Laszky Jeromosé. Külön épült campanile itt is van mint Poprádon, csak hogy ennek födelét 5. kis tornyocská képezi.

Vajha minden egyház és történeti épület fölíratait birnök, a történet sok érdekes adattal gazdagulna!

Tátrafüred. (Schmek.)

Az idevaló protestans templom 1717-ben készült el, és figyelemre méltó faépítmény, melyben több bibliai festmény is látható. A közelébe eső hirneves lyceum tantermeiben az ablakon át — (szünnapok alatt zárva lévén), Hillardt pontrendszeres mértani ábrái valának láthatók, míg az elég gazdag (10,000 kötetnyi) könyvtárban néhány buvárkodó tanárt volt szerencsém meglepni, kik szives készséggel mutatták a könyvtár egy ritkaságát, *Tinódy Sebestyén verseinek* legrégebb kiadását. — Mindezek után a városház tornyára, az utcák szélességére, a fűvel kivert kövezetre, az ószerű, keskeny, de erős épületekre — melyeknek falai századokra vagy inkább ostromokra látszanak építve lenni — vetők pillantásainkat. Hogy idestova újabb izlést házak is találtak, igen természetes. Kézsmárk gyolcskereskedéséről is meggyőződést szerzendők, egy magánháznál egy nagy készletű raktárt találtunk, hol az iménti építkezésre vonatkozó jegyzetünket is igazolva találtuk, mert ott a felső szoba padlója tiszafából vala, és pedig 1533 évszám-mal. Akkor e vidéken több ilyenmü fa lehetett, mint jelenleg.

Végre elutazván, még egyszer vissza nézünk a városfalak körül elterülő gyümölcs és zöldségkertekre, gyönyörködve egyszers mind a Poprádnak nagyobb hullámain, melyek ha csendesek, bennek nemesek a mellette elterülő számos gyepes dombok és a szántóföld vetései, de a Kárpátok csucspontjai is visszatükrözve valának láthatók. —

Igy haladva, ismét szélesedik a völgy, s gyönyörű rétek és szántóföldek középett fölünk Béla szepesi XVI város, dözögős

kövezeti utcáival és néhány emelet s házával. Eredetét, a néphite szerint híven följegyzé a kath. plébánia történetirója, ki azt a XI. századba teszi, s plébániája csakugyan 1072-ben már létezett és egyháza is Okmányok azonban csak IV. Béláig viszik alapítását, kitől a város szabadalmait is nyerte, melyeket V. István, Ulászló és III. András (1297) megerősítének. Egyháza csakugyan góthmodoru, s hajóját két oszlop két részre osztja, de mégis későbbinek látszik. Van egy régi kelyhe 1515 évszám-mal, a sekrestyeajtó előtti padokon 1505 olvasható. Nevezetes az, hogy a legújabb időkig plébániáját a podolini kegyesrendiek áldorai kezelték, kiknek egyik alapítványuk volt e plébániának dézmája, mi megszűnven, ezt a szerzet a püspöki megyének ideiglenes kezelésére bocsátá.

Szláv és német lakosai közül 469. r. kath. 1506 az ágostai valláshoz tartozik. Ez utóbbiak lelkésze az erős jellemű Máday Károly superintendens, (ki azóta Miskolcra költözött át). Említendő még Béla földjeinek nagyobb termékenysége, és kénkőves ásványvize és fürdője, mely csúsz és köszvény ellen igen használtatik.

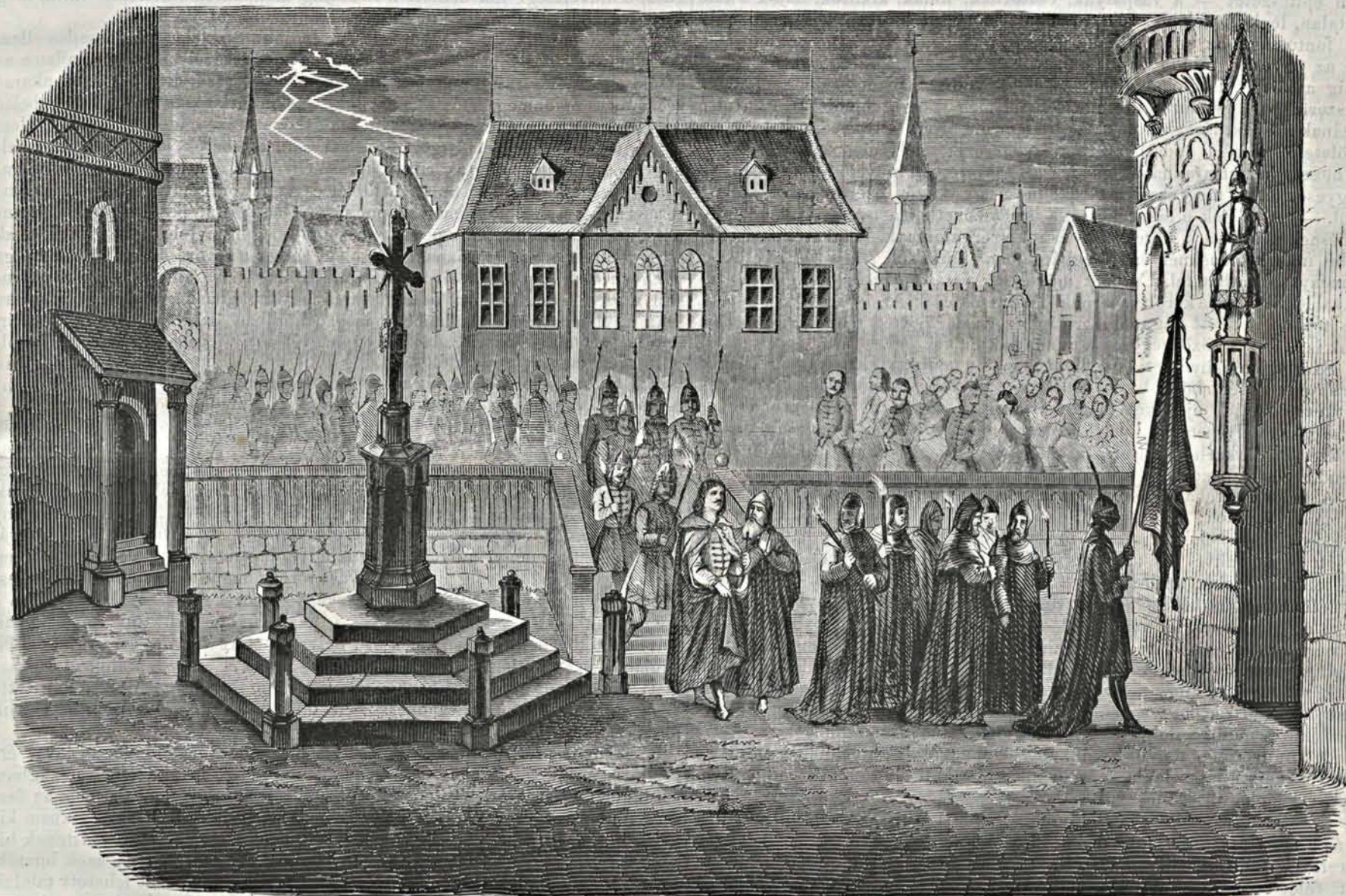
Innét a kath. lelkész magyar vendégszeretetének emlékeivel Busóc felé folytatók utunkat. Hullámokint váltakozó dombjai

ismét hún halmoknak tartatnak; és a Poprádon ismét egy földött hidon átmenvén, messziről szembeötlék a podolini kegyesrendiek kéttornyú temploma és társháza, mely a magyarországi társházak között a legrégebb. Hercege Lubomirsky Stanisló alapítá azt, mint Lublóvár főkapitánya, 1642-ben. Itt tehát a magyar kegyesrend bölcsője, hol 1848-ig teljesíté szép hivatását, — míg a földött plébánia dézmája meg nem szűnt. Itt azonban, hol főleg 1830-ig a viruló gymnasiumba lengyel ifjuság is szép számmal gyülekezék, kik a várost is élénkíték, itt, mondom, most csak egy kegyesrendi atya él. A most holtak látszó város lakossága többnyire műtakácsokból áll, kik a szepesi vászon jelentékenyebb részét készítik. Podolint Zsigmond király 1411-ben királyi várossá emelé *, de ugyanazon évben a lublói uradalommal, és Gnezda várossal, és más 13. szepesi várossal együtt zálogba adá az első Jagello lengyel királynak. sógorának, 155,400 magyar aranyért. 1537-ben szabadalmait Zsigmond lengyel király meg-

ajándékai. Az 1295-ben alapított plébániának 1247 jobbára német ajku és keveset kivéve, kath. vallásu hive vagyon, mi már azért is föltűnő — minthogy a többi szepesi városokban, 3—4 kivételével ezek kisebbségben vannak. Sajátságos, hogy a házak sz. képekkel és szobrokkal vannak ékesítve, s emeletességüknél fogva hajdani jólétre mutatnak.

Végre az elárvult kegyesrendi ház kongó falaitól, és szives kezelőjétől búcsut vévén, igen természetesnek találtuk, a város és vidék óhaját, a kegy. rendü gymnasiumot — melyhez két századon át szokva volt — még egyszer megnyitva láthatni, mi némiképp ismét élénkítendé e szegénységgel küzdő és holt városkát. E reményök azonban csak boldogabb időben teljesülhet. — De vajjon jól szervezett reálskolák nem emelendék-e Szepes sokféle iparát még nagyobb virágzásra? Nekem legalább ügylátszik, e természeté vált hajlamot kifejezni, tökélesíteni a legégetőbb szükségek közé tartoznék. Ez emelné a vagyonosodást is.

(Folyt. köv.)

Hunyady László vérpadra kísértetése. (Jelenet a „Hunyady László” című operából.)

erősíté, valamint meg lőnek a többi 13 városnak kiváltságai is 1439-ben erősítve, mi által e városok a lengyel uralom alatt föntarták szabadságaikat, míg a 11 többi szepesi város a magyar uralom viszontagságai között azokat elveszté, s így történt, hogy midőn Mária Terézia alatt, Lengyelország fölosztásakor, Magyarország visszacsatoltattak, az eredeti XXIV. városból XVI. lőn, Lubló, Gnezda, s Podolin hozzájuk csatoltatván. A kegyesrendiek társháza nemcsak várként magas köfallal van kerítve és végtornyokkal ellátva, hanem csinos temploma szép oltárképpel bir, mely sz. Szaniszlót ábrázolja. E kívül van sok kalazanti sz. József életéből merített jelenetü festmény, több érdekes arczkép, ezek között pápák, lengyel királyok, és a Lubomirskyaké, végre szép könyvtárban sok a lengyel történetre nézve jeles könyve. Nevezetes még szépmüvi szentségmutatója is! — De ennél érdekesebb még a góthmodoru plébánia-templomé. A vallásos ihlet szép

*) Vass J. „Anjouk”-ja szerint már I. Károly 1343-ban tevő azt I. 21. lap. külön lenyomatban.

Hunyady László vérpadra kísértetése.

(Jelenet a „Hunyady László” című operából.)

Lapunk f. évi 35-ik számában bővebben szólottunk a legnépszerűbb magyar operáról, Erkel Ferencz jeles dalmivéről „Hunyady László”-ról. Ugyanott közöltük a II. felvonás nagyszerű végjelenetét, a „királyi esküt.” Szándékunk lévén, a jelesebb magyar színművek meghatóbb jeleneteit rajzokban bemutatni, folytatjuk az ismertetést. Mai számunkban a IV. felvonás azon tragikai hatásu jelenetét mutatjuk fel, midőn Hunyady László, a királyi eskü daczára, egy zivataros napon, harangzugások s égdörgés közt vérpadra hurczoltatik. Erkel zenéjének nagyszerűsége itt éri el tetőpontját. Midőn a kísérő menet a színpadról a közel Sz. Györgyterre vonult, berohan a hős ifju anyja, Szilágyi Erzsébet, s az előterben álló nagy kókeresztet átkulcsolva, dult lelki állapotban aggódik fiának sorsa felett. Majd szünet áll be. Hunyady László a vérpardon megszólal. Egy elhaló hang mondja a távból:

„Magyarok, én ártatlan vagyok! de közbe vág egy éles, parancsoló hang, Gara bős hangja: „Vágd!” A dobok pörögnek s a köreket aljában éles sikoltással rogy össze az örvény anyja, ki fiát megmenteni képes nem vala. — Ez az opera végjelenete.

A fényűzés.

I. Virágzó nép fényűzése.

Valamely nemzet háztartása nagyban ugyanazon alapokon és föltételeken nyugszik, mint egy család háztartása kicsinyben. A kiadás a bevétel től függ, s ha ez amazt meghaladja, úgy hogy valamelyek meg is lehet takarítani, akkor a költségek nem káros. Ha ily módon valamely nép, a szükséges és nélkülözhetetlen költségek mellett ily nemű takarítás által vagyonos lesz, akkor nemzeti tőke keletkezik, és ez képezi alapját századok roppant mérvű vállalatának. A hol a nép mit sem takarít meg, ott ily vállalatokról szó sem lehet. Az egyesek kezében összegyűjtött tőkéi egyesítése eszközlé a kereskedés és forgalomnak sohasem sejtett emelkedését. Csak az egyes tőkék egyesített hatalma által jöhettek létre — mellözve itt most az állami építkezést — a vaspályák, csatornák, hidak, kikötők, hajók s ama számtalan, legkülönbözőbb czélokra alkalmazott gépek. Innen látható, mily nagy fontossága az egyesek takarékosága az egészre nézve; ez tanúsítja, hogy az egyesek, midőn önmaguknak valódi hasznót szereznek, egyúttal mindig a közjót is előmozdítják. Könnyű volna bizonyítani, hogy ama nagyszerű ipari és műtani teremtmények még a legtávolabbi falvak utolsó lakosának is hasznára vannak. Azért a proletárnak a vagyonosok által gyűlölete csupán a tudatlanságban gyökerezik, mely nem képes felogni, mily messze hátramaradnak gazdasági tekintetben művelődési állapotaink az egyesek által megtakarított tőkéknek egy közös czélra összműködése nélkül. — A népek e takarékosága ismét következménye az általános művelődésnek s áldása a kereskedés és iparszorgalomnak. E takarékoság kevésbé művelt népeknél vagy egyáltalában hiányzik, vagy csak csekély eredményt mutathat fel. Csekély műveltség és szegénység a szabadság hiányával legtöbbször karöltve járnak. Tekintsük csak Ázsia és Afrika népeit. Ha e népeknél itt-ott nagyszerű ipari intézményeket, technikai műveket látunk is, azok is közönségesen a nyugatiak művei.

Szorgalom, műveltségi buzgalom és rend a nemzeti takarékoság kísérői, magas munkabér, bővebb vagyonélvezet és a nép szaporodása öröndetes következményei az új tőkék megtakarításának. Csak oly nép örvendhet az élet magasabb élvezetének, mely nem emészti föl egész keresményét, hanem egyrészt megtakarítja, félreteszi; szegény nép nemcsak magasabb élvezet, de rendszerint szabadságot sem élvez.

A fényűzés tehát illő korlátok közt áldásdus következménye a gazdasági művelődésnek; helyeselhető és mint erkölcsileg nemesítő, igen nagy fontossága a nép beléletére. Ha a forgalmi eszközöknek tőkék hatalma által létrejött óriási művei s a nagyszerű kereskedelmi intézmények a közjótét mind jobban emelik, az élet kényelmét mind nagyobb körben kiterjesztik, földi létünk magasabb czéljait közvetve művészet és tudományban előmozdítják; mert az ennek folytán terjedő fényűzés főleg azért üdvözlendő örömmel, hogy a munkás osztály is szerezhethet magának élvezeteket, melyek erejét fölfrissítik, érzelmeit nemesítik, gondolkodó tehetséget gyakorolják és ismeretei körét tágitják, úgy hogy munkáját most már nem pusztán buta odaadással, nem gépszerűleg végezi. A gondolkodás emeli az ügyességet, és csak a gondolkodó munkás dolgozik gyorsan, vigan s egyszersmind jól.

A virágzó nép fényűzése inkább az élet földi kényelmeire, mintsem pusztá csiállamra, látszólagos fényre; inkább valódi élvezetekre, mint a hiúság pusztá kielégítésére irányul.

A solid egyszerűség kézfelfogható példája Angolország, hol mindenben nem annyira a fölösleges dísz, mint inkább a gyakorlati czélt tartják szem előtt. — A vadember haját még tarka tollakkal, kiáltó színekkel, ajkait, orrát, füleit ércgyűrűkkel és korallokkal ékesíti. A középkorban bombaszt és pompavágy uralkodott, mely a viselkedés és szertartásokban a legnagyobb kényelmetlenséget is eltűrte; csak magasabb műveltségi foktól tér vissza az ember természetesebb öltözetéhez és szokásokhoz.

Ezen fejlődési szak egyszersmind a polgári erények kora. A nép takarékosága által képzés lesz, nemesebb fényűzést követni, s így mind külső, mind beléletét emelni. Elmúlt az az idő, midőn a fejedelem alattvalói összes vagyonát és keresményét sajátjának tekinté, mint ezt XIV. Lajos francia király egész nyíltsággal kimondá, s adórendszerének alapelveiben némileg a gyakorlati életbe is átvitte. Így lehet csak megérteni azon szavait is: „hogy a király alamizsnát osztogat, midőn pazarol.” — Most a szorgalom gyümölcse azé, a ki munkája által előteremtette. Sveicz, mely a belga konzul jelentése szerint, lakosai számának iparáhozi arányát tekintve, a világ első kereskedelmi állama, még Angolországot sem véve ki: különösen kitünteti magát nemzeti takarékosága által. Leggazdagabb városa Basel; csak pár év előtt jelentették a hírlapok, hogy egy ottani polgár egy templomot épített saját érszényéből, mely 3 millió frankba kerül. Sok patriarchalis szokás divatozik ott még mai napig is. Gazdag szülők fiai, ha házasodni akarnak, igen keveset kapnak szülőiktől, s legtöbbször saját szorgalmuk által kell háztartásukat megalapítaniok. Ebből után még vendégek jelenlétében sem állják gondosan összesöpörni a hulladékokat, hogy vacsorára felhasználják.

Korunk olesó fényűzése áthatja még a légszegényebb háztartás szük-

ségeit is. Vegyük csak a kenyeret, az alsóbb osztályok e legfontosabb fogyasztási cikkét, s tegyük erre nézve összehasonlítást a jelen és múlt közt. Franciaországban 1700-ban a népességnek csak 33 százaléka, ellenben 1838-ban már 60 százaléka élt fehér kenyérről. Angolországban VIII. Henrik alatt sajátképen csak a nemesség evett buzakenyert. 1758-ban itt és Walesben mintegy 6 millió volt a népesség, melyből 3³/₄ millió buza-, 739,000 árpa-, 888,000 rozs-, 623,000 zabkenyérrel élt. Irhonban még 1838-ban is a 8 millió lakosból 5 milliónak burgonya s 2¹/₂ milliónak zabkenyér volt főtápláléka. Az alantabb műveltségi fokon álló régi népek is legtöbbszörre zabkenyérrel éltek. Régente a sör is zabból készült.

A művelődés g. arapodásával, a fényűzés terjedésével fokonként növekszik a nép tisztaságszeretete is. Igen tanulságos példa erre Angolország. Még Erasmus idejében, ennek tanúsága szerint, igen piszkos ország volt az. Erasmus 1467 — 1536-ban élt. Csak 1520-ban jött létre ott az első szappanfőzés, s ma már a legjelentékenyebb szappanfogyasztással dicsekszik. 1807-ben nem egészen 5 font, 1845-ben pedig már csaknem 10 font szappanfogyasztás esett egy-egy lélekre. — A műveltség legalsó fokon álló népek egyszersmind a legtisztátalanabbak. A hontottottáknál a test természetes színe csupán a szem alatt látható, a hol a kunyhók sok füstje által előidézett könyök lemossa a különben egész testet elborító piszokkérgét. — Magasabb műveltségi fok mellett a tisztaság mellözhetlen kellékké válik, még a szegény is gondoskodik kunyhója tisztántartására.

A népek gyarapodó képzettsége legjobb eszköz a tulnépesedés ellen. Az ismeretek átalanosításával, az érzék nemesítésével az ember hajlama az érzékenység kielégítésétől elvonatik, magasabb élvezeteket keres, az akarat erősödik, s az önmegtartóztatás és önkéntes önköröltözés, gyümölcse a belső népelet emelkedésének. Világosan mutatkozott ez, midőn a kereskedelem roppant emelkedésével Angolországban a munkabérek jelentékenyen emelkedtek. Az angol megtakarított keresményét az élet kényelmeire is magasabb élvezetekre fordította. Az ir idejét és az akkor igen elterjedt burgonya természetét csak a néptömeg szaporítására használta. Természetesen, az angol már szabad volt, az ir pedig rabszolgája egy szivtelen arisztokratának és egy türelmetlen egyháznak. A szabad ember a jövőre gondol, a rabszolga ellenben csak a pillanat élvezetéhez tartja magát. Valamely nép középkorában a szegények ápolása, és az oktatás legtöbbször kegyes alapítványokra s az egyházra szorult; ellenben virágzó korában az állam elég erővel bír, mindkettőt magához ragadni az egyháztól, mely legtöbbszörre a neki szolgáló célokat tartja szem előtt. A legszebb polgári erények virágzása abbau is mutatkozik, hogy most az egyes ember készséggel segít szűkölködő embertársai nyomorán, s örömet hoz áldozatot a közjótét előmozdítására.

A durva anyagteközlés és kolosszális pompa helyét enged egy végtelenül egyszerűbb költsékesnek. Még a fejedelmi udvaroknál is sokkal egyszerűbb az élet, s mégis sokkal fejedelmibb, mint a korábbi időkben. Az erkölcsi élet mind biztosabb alapot nyer az általánoságban, s a sikertelen fényűzési tilalmak helyét é czélra keletkezett egyletek foglalták el. Az angol kormány évtizedeken át roppant erőfeszítéssel működött az ártalmas pálinka-ivás ellen. Következése az volt, hogy az adók és vámok kevesebdek s a csempészet gyarapodott, míg a baj folyóvást a régi maradt. Később mértékleteségi egyletek keletkeztek, s az ivásvágy jelentékenyen csökkent, vele a csempészet is, de a vámjövedelmek is nagy hiányt mutattak, mi azonban már a legközelebbi évben felnyire helyreíttetett a gyarmati árak beviteli adójának szaporodása által. A fogyasztás tehát a szesz italokról a gyarmati árakra vitetett át. Ez nem jelentéktelen tűnény. Már Liebig tette azon észrevételt, hogy valamely nép műveltségi fokára a gyarmati árak fogyasztásának mennyiségéből is lehet következtetést vonni.

A nemes fényűzéshez számítandók a lovak is; nem fényűzési lovak értendők a szó közönséges értelmében, hanem dolgozó lovak. Németországban, északkeletli Szász- és Poroszország homokos földeit kivéve, csaknem az összes földművelés lovakkal végeztetik, míg a középkorban erre csaknem kizárólagosan ökröket alkalmaztak. Az ó-német hitrege szerint az istenek bika-fogatokon utaztak, s még a merovingi királyok kocsiáját is azok húzták. Nagy Károly koronajóságain igen csekély számú lovakat lehetett találni. — Sok kerti növény és gyümölcs is csak nem régóta van elterjedve. Az angolok csak 1660-ban kezdték ismerni az árticsókát, spargát, paszulyt és salátát. — A selyemruhában fényűzés valamely ország jólététől és ipara állapotától függ. Angolország egy maga félannnyival több selymet fogyaszt el, mint Európa többi részei együttvéve, egy angol 5—6-szor annyit, mint egy francia.

E korszakban, t. i. a nép virágkorában a javak kellőbb arányban vannak felosztva; a fényűzés mint közvagyon, a külső népeletre nézve gazdag forrása a kényelemnek, a belsőre nézve erkölcsnemesítő, legerősebb emeltyűje az ipar és kereskedésnek, milliók közönségre neki becsületes kenyerét, s mindnyájan életünk megszépítését és ezerféle örömeit, s az elsőbb osztályok szellemi élvezeteik aránylagos részét a tudomány és művészet birodalmában. Örömmel üdvözljük tehát e szempontból s ez értelemben a fényűzést!

(Vége következik.)

Egy vidéki levelező kirándulása.

II. Bécs, sept. 18. (Visszapillantás Bajorországra; Lindauban egy éj s az égről; m. g. Bécsből valami.) Sokáig kell egy utleírason dolgozni, hogy az sem több, sem kevesebb ne legyen, mint a látottakat és közvetlen tapasztaltakat hű, pontos és eleven előadása. Annyi apró részletet kell meg-

figyelnél a leírónak, melyekből, mint vonás-, szín-, árnyéktáblából a kép, munkálata összealakul; annyi különböző, itt-ott önkénytelenül szembetűnő jelenséget, mert tanulságul lehetnek, érintetlenül nem hagyni, hogy bátran, nyíltan kimondhatjuk, miszerint, ha egyszer dolgozatából valami kifelele-tett volna, arra mindannyiszor, míg teljesnek nem látja, visszatérni: az írónak nézve kötelesség, a közönségre nézve talán nyereség. Ez az én sorsom, midőn Bajorországot általában s részletesen megismerem visszatekintés alá helyezem, s mi első közleményemben kimaradt, utánpótolom. A nép viselete, foglalkozása; építézet, kertészet s egy pár vonás még Münchenről: mikről, mert nem mehetünk el mellettök szólanul, némit följegyeztem kell. — Az ellentét hasonlításból ered. S hasonlítás, *virágok nélkül*, nincs. Mutassuk fel ezeket — s hagyjunk itélni! — A bajor nép kedélyes, helyesebben: *esetlen* pajzán; ötletes, csakhogy ötletei élénkülnek, nem talpraesettek; könnyen ingerelhető, a mikor, mérgeben, nagy lármával — odabáll; forró vágygál bír — a sör után, — ebben rejlén számára élet, költsézet, mennyország; hajlama inkább mesterség és művészet, mint földművelés, kereskedés s tudományok felé gravitál; emberszeretető, idegenek iránt, nem nagy, — mondhatók: semmi, — egymás közt, míg pénzbe nem kerül, elég barátságosak, szívélyesek, nem sajnálják egymástól — a tobakot! — külsőleg tekintve: közép s középnél magasabb természetű, általában jól táplált, kihizott emberek, egészen s gondosan borotvált arccal; szakált, bárminő alakban, alig találhatni, bajszot pedig épen nem. — Behuzott, feszes, színóros nadrágunkat, oszmiánkat seholsem győzték ellegé bámulni; ez és a kalpag az, miről rögtön és mindenütt fölismerek a magyart; bár egyptár helyütt, hol tán nevünket is alig hallották, azon kedélyes gyanításoknak voltunk kitéve, hogy minden behuzott oszimaságunk mellett is majd lengyelnek, majd görögnek, majd, uram bocsá! muszának tartattunk. Öltözetünk s szép hazai nyelvünk szokatlan hangjai: mindenhol annyi alkalmatlan bámulat s kérdézőt vontak körénk, hogy, ha lett volna velünk valami elátkozott német nadrág: még ráadtuk volna a fejünkét, hogy belebujunk! De minekintána megtapasztaltuk, hogy ezen érdekeltünk mindenütt nemzetiességünk iránti tisztelétből, itt, eredetiségben soha nem látott, magyar ruházatunkon való gyönyörűség — különös tetszésből ered: megszoktuk, lassankint, a bámulatát is! — De sokszor kellett hallanunk elől, hátul, oldalt: „Ungár, Ungár!”

A bajor közép viselete sokban hasonlít a magyar földvidék lakóiéhoz. Magyarforma, szűkes, de zsinórzatlan, többnyire fekete szarvasbőr-nadrág; térdigér, erős, merev csizma, kilógó húzókkal; lehatott gallérú domkány, lapos-, réz- pakfong-, vagy ezüstpéng-gombokkal; olesó szemmelnyekendő; végig-gombolt mellény- és nem széles karimájú, de magasastetejű, bojtos selyem, — a gazdagabbnál aranyzsinórral ékített nemezkalap; más részről, csizma helyett, küllre, a nadrágra fölhuzott fehér harisnya s aczél, vagy ezüst, nagy csattal díszített vaskos cipő, teszi ki a nemzeti viseletet. Ez még csak megjárna; de női rendkívül utálatosan hordják magukat. Van rajtuk ugyanis egyetlenegy darab szoknya. Hanem elég is ám ez! Nem mondok sokat, ha állítom, hogy darabja 18—25 fontot nyomhat! Vastag, durva szövét; fölül alulig, ahogy csak összelehet, fölálló ráncozka szedni, varni, préselni — így van ez, köröskörül megkésztivte. S midőn ezt felkötik: csipőjük majdnem a hón alá jó; az egész termet ellapul idomatlanul. Soha csunyább ruhát! Ezen fölül: újjasderék; kendő; a gazdagabbaknál, nyakékül: kifurrott s összefűzött ezüstpéng; izléstelen, bódros főkötő, s mindnyájuknál cipő, tarka harisnyával. A leányoknál sokkal több csin, izlés és czélszerűség uralkodik az öltözetben. Ezek a nehéz ocsmány szoknyát egészen mellőzik, rendesen és szépen öltözöknek; pártát viselnek, mely magyar nőinkéltől abban különbözik, hogy igen magas (8—10 hüvelyk), tulságos piperés- s több szalag fölül hull róla alá; egyenetlen hosszúságban. Egyéb-iránt nem olyan, hogy meg ne lehessen szokni. Eleinte megmosolyogjuk, később, nem bánjuk, ha látjuk. A nők, külalakra, hasonlítanak a férfiakhoz. Elhizott, erős, nem kellemes arcvonásuk. Sok sörrel élnek. — Öszintén elmondhatom: hogy, bár több nyilvános helyen: színházban, vendéglóban, sétatérken stb., lehetett volna alkalam: Bajorországban alig láttam egy-pár szép nőarcot. Bécsből Zürichig nem alkalmas a föld, hogy szép nőket teremjen. Ezt mindenki így fogja találni. Nincs itt a nőkön az, mit mi, magyarokul, úgy szeretünk rajtuk tudni: az a kedves nőiség, szendeség, szerénység, — itt a nők, arcuk, önviseletük, természetük s szokásukra nézve, egészen férfiak. A kinek ez tetszik: itt boldog lehet. En részemről, nem tudnám megszokni. Minden perczen vissza kell itt gondolni mesterkéletlen, egyszerű, házas, munkás, szende s szép magyar nőinkre. Nem is találok ezeknek párját, bár járd be az egész világot! Elnézheted ezeket; mint az égen ragyogó csillagokat — soká, — egész éjjel; ha vizsgáltad: kedves, szerény fényök csodálása s imádásra ragad, — mig, ha a fényes Bajorországban többnyire magyar kalapot hord. S fájdalmasan kellett itt visszaemlékezmem Pestre, hol már júliusban, nemesak magyar kalapot, de ruhát is, tisztelet a kiveendőknak, alig láttam. Némely, nagyon finom emberek, tapasztalás után mondom, így szólnak: „a magyar kalap, különösen, bizonyos *osztály* számára való: — az elegánsiához nem jól áll.” Hát nincsenek nekünk modesztlné modesztelb alaku magyar kalapjaink? Hát nem elhordhatná az a pap is? Vagy tán nem is hordja? Nézzé meg csak bárki derék lelkészinket! A melyekre egyszer a magyar ruha fölment: abban fog az meghalni — s cizlinder sohasem teendi többé fejtét gözőskéménynyel! Vagy nincs nekünk, mit a világnak minden nemzete irygel, tollas kalpagunk!

Vagy többet ér, vagy szebb az az üstalaku, gyermekes kalapocska,

mi az idén nyári divat volt?! Nem kényelmes tán a nadrág, vagy a váll: mindenben lehet segíteni!

A mi a bajor nép foglalkozását illeti: nagyrésze mesterséges üz; sokan gyárakban, serfőzdeknél, mik itt igen nagyzerűek s az annyira híres bajor sert, mit különös ize, keserősége tesz nevezetessé, szolgáltatják, találnak foglalkozást; nem kevesen fa, deszka- s különféle ily nemű házi- és diszeszközök előállításával üznek kereskedést, mely produkeciókhoz, a minden lépten nyomon található vegyes erdő, az anyagot bőven szolgáltatja. Földműveléssel, egyedül, kizárólag, nagyon kevesen foglalkoznak — s a termelés, különösen és főképen árpára, mint igen hasznos kereskedelmi cikkre, szoritkozik; terem mindemellet gabna, buza, bár kis mérvben; kukorica: semmi; burgonya: elég. Földje mindenkinek annyira van, hogy kényelmesen bemívelheti. Nagyon csínyán bálnak itt a földdel! A gabnaaratás július felé esik; München környékben pedig, mely város Európában legmagasabbban fekszik s így kissé hűs levegője van, néhány nappal később. Barma mindenkinek annyi van, mennyi földje bemunkálásához — s a család kitaratására elegendő. Többnyire egy ökrük van, mely igen jól táplált, roppant erős rövid szarvu — s melyet ök, mint a lovat, hámba fognak. Alig képzei az ember, mily nagy terhet képes egy ilyen ökr — s ily módon, továbbvinni. Némely vidéken e hámat az ökörnek szarva tövére helyezik s homlokával huzatnak. Ugy látszik: mindakét mód igen czélserű. A vagyonosabbaknak két ökrük van; hogy négy volna valamelyiknek: nem tudom! Egyébaránt, két ökröt is ritkán látni befogva. Lovak, egy, kettő, — négyes fogatot egyetlenegy sem láttam, — de nincs is szokásban; nagyok, erősek, kihizottak. Nem sok ostor kell nekik. — Sok bajor van továbbá a kormány szolgáltatásban, hivatalnokok; sokan és nagy számmal: művészek, festők, szobrászok, műépítézetek stb. Az ének s dal iránt különös előszere-ttel, velük született hajlammal viseltetvén: e czéltől, önképzés és kereset végett, számos daltársulatok alakulnak; az ugynevezett „Sängerfest” majd mindennapi — s kisebb sörházakban, esténként, szintén egy-egy dalárda mulattat vagy kinez. 3—4 tag már egy kórus. Kottából — s elég jó hangon, — de igen keservesen énekelnek. Vagy, akarám mondani, keserves dalokat. Zenész, hasonlóan, igen sok van. Ezekről is ezt jegyezhetem meg. Német dalokon kívül ezeket semmit nem játszanak, — mert nem is tudnak! Bocsnát, tévedek, hisz ahol csak észrevettek bennünket: a „Hunyadi” t elkinozták mindenütt. Hanem, tudtelem én az ilyen „Hunyadi”-t! Csárdásról fogalmuk sincs. Nem is tszhatja azt, a mi „barna fiunk” kívül senki a világon!

Meg kell említenem, hogy a gyep-töz-ás is nagyon sokjambert foglalkoztat Bajorországban. Egész vidékek vannak, hol a talaj csupa gyep-töz. Nagy szorgalommal művelik ezt — s kiszárítva s hosszukás, négysszög hasábokra szabdalva, roppant mennyiségben szállítják, tengelyen, vasuton, különböző vidékekre gyári, magán és vasuti használatul. Leszámítva, hogy az égés alkalmával, kissé kellemetlen szaga van: erős, tartós tüze — s olcsósága miatt, ez, itt, nem megvetendő fűtőszér. Erdők sokkal fiatalabbak, mint hogy kár ne volna, igen pusztítani. Öserdő itt nincs. Különben is, ök az erdőt nem azért ápolják, növelik, rendezik, hogy föltöltsék; jövedelm-zőben akarják s tudják is ök ezt fölhasználni. Ezek igen praktikus emberek! A mi csak némi hasznót ígér is nyújtani: nem marad itt semmi megkísérletlenül. Szorgalmas, munkás, igyekező nép. De kell is nekik ilyeneknek lenni, ha élni akarnak mert földjük — nem a kunsági!

A bajor provinciális építézet igen sajáttságos. A lakházak alacsonyak, szélesek, kivétel nélkül fából, néhol ugyan kő, vagy leggyakoribban téglá is járul a faalkatrészhez. Az idő viszontagságainak leginkább kihelyezett oldal: földig zsindelezett. Így, a vasuti ör — és állomásházak is. Tetőn, a nagy vasos zsindelek, ha le vannak is egy szégesekélt foglalta: keresztbe helyezett, erős lécekre, vagy deszkákra rakott, nagy kövekkel nyomtávk le. Biztosítás — a szél ellen! Több helyeken a szükséges mellé — és gazdasági épületeket, a lakházzal egy födél alá építve találjuk. S bár e különös, mogorra építkezés, csak visszatásztólag hathat a szemléltre: a mindenütt felöltő rend, tisztaság — s helyi czélsőség; a szorgalom — s igyekezetnek minden lépten-nyomon észrevehető jelei, nem lehet, hogy hidegen hagyják a lelket s ne ohajtsák: vajha ezekben mi is hasonlók lehetnénk e néphez! A városi újabb építkezések francia, vagy olasz stlyban vitetnek ki. Templomok s köz — más nagy épületeknél a pompás goth alak van előtérben. Nagy gond, sok pénz és kevés idő, az építézetet jelszava. A mi csak új: mindenben elegántia, fény, czélsőség s kiváló izlés onlik el. Egyébaránt, Bajorország új épületekben nem igen gazdag; a régi, komolytekinetű, csatornacserepű épületekben pedig, szilárd házak, ugy látszik, nem könnyen akarnak engedni az újabb, szelidebb építézetnek. Majd megtanítja ezeket is az idő — engedelmeknek.

A kertészet igen korlátolt. Véghetetlenül utána áll ez a sveiczinak. Némely közönséges fajta virágok nyernek némi ápolást: a nemesebbekkel nem sokat töltik az időt. Oly díszes, oleándere kavéházak, virágos boltok, mint nálunk, — itt nem találhatók. Megvallom: nemesak igen kevés — s nagyon közönséges virágokat láttam; de kertet is alig vettem észre. Augsburgban, Münchenben a királyiakon kívül, legalább nem. Regensburgban s általában a Duna mentében, már hamarabb. Nincs itt, mint nálunk, minden leányknak egy-egy bokréta a kezében. Nem visznek itt a nők virágot a templomba. A virágvagyvra, itt, ugy tudom, nem nagy szükség van! — A gyümölcsészetről hasonlóan mondhatni. Hitvány almán — s roszfajta szilván kívül nincs más, idevaló gyümölcs. Kevés ily nemű fák lévén: a nemesítésre is kevés gond fordítatik. Az ország felső részében a gyümölcsfák több fi-gyelemben részesülnek. Onnan látatik el az alsó rész, nagyobbára, megle-

hetős gyümölcsössel. Szólv: Sveiczból hozatik. Mig Sveiczben a gyümölcs, addig itt a vadfák ápolatnak, nagy gondal, szántóföldön, réten, mindenütt. A kertészet itt még messze van a virágzástól. A gyümölcsészet nem-kevéssébbé.

A mi még Münchenről mondanivalóm van: igen könnyen rövidbe foglalható. E várost szerény, igénytelen, egyszerű s nem igen gazdag nép lakja. Kereskedők, mesterek, művészek, gyárosok, hivatalnokok, nagyszámú mindenféle szolgák s napi munkások. Királyi udvar nélkül a város úgy nézne ki, mint egy csendes, szépségségi város. Az itt a lélek, nap, mágnés, erszény — minden! Igen elegáns vendéglőiben a megszállás és ellátás nem fölötté drága. Sokkal olcsóbb mint Sveiczban; kik Münchent meglátogatni akarják: „Detzer“ új, fényes, nagykényelmű s emellett igen jutányos vendéglőjét, őszintén ajánlhatom. A sörházaknak, nyáron át, roppant keletűk van. Az „udvari-sörház“ örökös látogatottságért, megtekintésre méltó. Néha annyi nép van itt, hogy a vendég maga mossa ki poharát — s tölt magának sört. Ez aztán a szép! — Münchennek legszebb utcája a „Ludwigstrasse“ nagyszerű, pompás palotákkal; széles, de kihalt, sivár utca. Az Isár folyón keresztül „Haidhausen“ elővárosba egy, Miksa király által, 1856-ban Birklein terve után munkába vétetett, de még mostanig sem egészen kész, gyönyörű lánchíd vezet. A „Maximilian-Strasse“-n balra a kormányzóépület, jobbra a bajor nemzeti-muzeum. Ez utczán van a „Maximilianum“, vagy „Athenaeum“, hol „államférfiak“ növeltetnek. Vajjon bizonyos embereket, nálunk, nem itt növeltek-e? A 12 évi ütenyszerű kormányzat, hihetőleg, ez iskolából került. Egy nagy gymnázium, s egy siket-nemintézet fog még ide, ez utca nem kis díszére, építtetni. Münchennek utcáit, köztéreit királyok, tudósok, művészek ércszobrai díszítik. A kegyelet itt honos; az érdem jutalmazatik — bárki személyében.

Az ércöntődből, valamelyik köztérnek nem kis ékességére, rövid idő alatt, ki fog kerülni: Lajos, bajor király pompás lovagszobra. A modell kész; az öntéshez előkészületek tételnek. Nemkülönb Schiller állószobrán s, mely Mannheimban fog fölállítatni, nagy szorgalommal dolgoznak. Az északamerikai államok számára megrendelt nagyszerű „Portál“, mely az Amerika fölfedezése óta vivott szabadságharcokat, ezek hőseit, az államok unióját, fölséges domborművekben állítja elő — s melyen több év óta, szüntelen dolgoznak, hasonlóul bevégzéséhez közelit. Sajnos, hogy e remek mű elkészülése időlyre esik, midőn a szövetséges államok széthullással fenyegetnek. Ilyen a világ változandósága! E mű az egyetértés, béke és érdekközösség, hisztóriai és politikai egység jelvénye akart lenni — s lézen, ha a gondviselés másképen nem akarja: elmúlt, hideg történelem, mely csak iskolákban fog taníttatni. Az anya beszéde, az apa oktatása, a lakja meséje — nem ezek lesznek. Vajha ne így legyen!

Nevezetes továbbá: a királyi, nagyszerű könyvtár. Európának legelső könyvtára, 800,000 kötettel. A vakok intézete, Lajos királytól építtetve s 425,000 fttal dotálva. Egy ifju, jeles tanár által oly szívélyesen s előkényességgel fogadtattunk itt s annyi fölvilágosítást, magyarázatot nyertünk ez intézet szemléi és anyagi állása iránt, hogy elmondhatom: ezen ember teljesen megtudta nyerni vonzalmamat. A szerencsétlen vakok, bent, hasonlóul, nagy szeretettel viseltetnek iránta. Nagyon humánus, szelidmodoru ember. Megtekintette velünk a vakok foglalkozását — s az általuk készített kézmunkákat is. Nem látszik e szerencsétleneken az elcsüggedés és életanalomnak semmi nyoma. Szorgalmasan dolgoznak — s jó kedélyűek. Különféle zene, ének, kézmű — s olvasásban gyakorlatnak. Az ügyes tanító minden, mindenütt!

Meg kell említenem továbbá, hogy München szép sétáhelyekben is gazdag, hol az ember, majd minden lépten, a művészetnek, egy vagy más tekintetbeni produktumaival találkozik. Nevezetes a „Carolineplatz“-on, azon 100 láb magas bronz-emlékoszlop, mely, az Oroszországban elvérzett 30,000 bajor emlékeztetének örökítésére, állíttatott. A 1 1/2 órányi hosszú angolkert, az Isár több ágaitól átmettszve: kellemes, hűs árnyékkal kínál.

Legrégibb s legnagyobb temploma: a Sz. Péter, a 13-ik századból. 1327-ben leégett s csak 1370-ben építtetett föl ujlag. Bent régi festmények. Magas, ódon tornyáról, pompás kilátás. „Mária-hilfkirche“, Au külvárosban, 1830—39-ből Ohlmüller terve után, remek gótystylen építve, az újabb időknek, elvitázhatlanul, egyik, legfényesebb izlésben kivitt temploma. Nevezetes a főbemenetnél azon két emléktábla, melyeknek egyike, a tervező-építőt ábrázolja, midőn a templom tervét Lajos királynak átnyújtja; a másik, hasonlóul, az építőmester s a többi, e munkálatnál részes művészek és jeles mesterek arcképeit tünteti föl. 19 ablaka, egyenként 52 láb magas, a legújabb s szebb ívegívetéssel van díszítve, melyek Hess vezetés alatt, Schraudolph terve után, Fischer, Ruben és Picketől kivive, magas műbecsével bírnak. O. és újtestamentomi képek. „Fragenkirche“, a 15-ik századból, két, bevégzetlen, de magas tornyával, a münchen freisingi érsekség székesegyháza. Bent bajor Lajos sirméltékével, mely 1622-ben, Miksa választó parancsolatára, Kandid tervezete után készítettet. A templom középhajójában, egy boltozattartó oszlopon látható azon törökzászló, mely Belgrád ostroma alkalmával, 1688-ban, Miksa Emánuel, választó által, a törököktől vétetett el. Mult év óta az egész belsőrészen nagyszerű, művészi kijavítás van folyamatban. Ezen kívül vannak még több, kisebb-nagyobb nevezetességű templomok. Ennyit látván: ennyiről tudok szólni. Másnak is hagytam nézni valót!

Münchenből, két óra alatt, Augsburgba jutunk. E várost a rómaiak alapították; s a 15—16-ik században, virágzásának idejében, 88,000 lakost számlált, míg jelenleg csak 44,000-et. Kereskedő- és gyár város. V. Károly császár, itt tartá országgyűléseit; 1530 nevezetes év; ekkor adatott itt be, a

protestáns fejedelmek által, az „Augsburgi Confessio“. 1555, a vallásbéké helyreállításáról híres. Ódon, mogorva épületei fölött az új idő — nyom nélkül repül el. Sok temploma közt, az evang. főtemplom, legnagyobb, — 1467—1499-ig építve; gyönyörű képei — s boltozatának mészere — és magassága — meglepnek. Van itt városkönyvtár: 125,000 kötettel; görög kéziratok s régi nyomtatványokban gazdag: fegyver- és képtár; börze stb.; — valamint megemlített a „Fuggerei“, mely 53 házból áll s Fugger Jakab által, 1519-ben, oly czéllal alapított, hogy itt a szegény, kath. polgárok, 2 főt, egész éven át lakást nyerjenek. Az alapító emléke nagyon méltó azon kiváló tiszteletr, melyben ez itt, mainapig részesül. A nemes tettek fénye századokat világít be!

A nagyon jelentékeny és fényes indóház, mint Bajorországban mindenütt örökké zsufolva van utazókkal — s pedig azon egyszerű, de kárhözatos okból, mert a München felől érkező vonat, azon utasait, kik nem Ulm-felé utaznak, itt letesz — s tessék aztán nekik 5, mond: öt óra hosszat ezen egy helyen, a Lindauba tartó vonatra várakozni. Csinálhatni, ez idő alatt, itt mindent. Lehet dohányozni, sétálni, sört inni, szeliden zugalódnai — s iszonyuan unatkozni, Ki melyikhez ért. Ez ezek a bajorok oly csendesen tudnak várakozni! Azt gondolná az ember, hogy valamennyi abban az épületben lakik. Még csak nem is káromkodik! Hej, ha Magyarországon is így volna! Bizony nem hagynák szó nélkül a társulatot!

Augsburgtól Lindauig 26 mérföld, nyolczórát ut van. Vonatunkra több ember alig fért volna. Különös mulatságot találtunk abban, hogy hallgattunk, — s hallgattuk azon érthetetlen németnyelvet, melyet itt beszélnek. Ha szólnunk hozzájuk, persze, tölünk telhető tiszta németiséggel, bámultak — s úgy látszott, mintha azon gondolkoznának: vajjon megértsek-e, a mit mondunk?

A vasut, délirányban, a Lech és Wertach folyók közt, „Lechfeld“-en keresztül, hol 955-ben, nagy Ottó a kunokat megverte, jobbra — balra, szép kilátással régi váromok, — újabb kastélyok — s a nagyhegyeség némely nevezetesebb pontjaira, csucsaira, — s Kaufbeuren-nél a Wertachon át előbb nyugoti — s majd elhagyván a szép Kirchnachthal-t: délkeleti futásban: Kempton városához jó. Ez a régi rómaiak „Campodunum“-a. Gyönyörű fekvése van, az Iller-folyó partján, melyen egy 120 láb magas, remek vasúthid hoz át. Immenstádtig a vasut, folyvást az Illert követi. Különféle, 6- és ujkori épületek s a nagyszerű vidék, ezen darab utat, igen kedvesnek tessük. Aztán jön: Immenstádt, felséges hegyvidéken, melyet itt, szépségeért: „Rigi vidék“-nek neveznek. Innen a vasut egészen nyugotnak fordul — s eléri az „Alp“-tavat, honnan a bregenzi és appenzelli hegyekre nagyszerű kilátás nyílik; távolabb, átmgya a vasut egy, 1800 láb hosszú s 181 láb magas vízvezetőn; messzebb ismét, egy ilyen — s végre eléri: Oberreitnaut-t, honnan a bódéni-tó, — Lindau, — Bregenz — s az appenzelli hegyekre, leirhatlan szép kilátás esik — s aztán, 1900 láb hosszú, a tónak egy karját átmettsző töltésen Lindaut.

Ezen, 3000 lakost számláló város, újabb időkben megerősítettet. Ritkaszepegegy fekvése s vidékének termékenysége teszi nevezetessé. Az 1000 láb hosszú fahidról felséges szétlátás nyílik. A történet mondja: hogy a rómaiak idejében, a bódéni-tón, római flotta állomásozott s Lindauban egy nagyszerű, ilyenmű kastély, melynek rom- maradványaiából a hidnál, kevés, most is látható, létezett. A kikötő bejárásánál, kétoldalt, 30 láb magas alapzaton két, koloszszerű, 20 láb magas köroszlan nyugszik; néhány lépésnyire tölük: a 100 láb magas, pompás világítótorony. E kis város igen csinos, kövezett. házai jókínésűek, emeletesek, cseréppel fődöttek. A rend, tisztaság — és munka: mindenütt szembetűnő. Ez, Bajorországnak, Sveicz felé, utolsó városa. A sok, minden nemzetiségű utazó, e kis várost, különösen élénkíti.

De a mennyire érzik azt a lindauiak, hogy városuk kedvelt, kegyelt — s sok idegen, gazdag utazótól látogatott: oly nagyon is fizetettik magukat mindenért. Ennél drágább városban sehol nem voltam. Mig Münchenben, a legelső fogadó is, mérsékeltlen veszik igénybe az ember erszényét: addig itt el kell bámulni azon, hallatlan magas árjegyzék és huzavona fölött, mely az idegenek ellenébe, oly megszokottsággal, gyakorlatik. Ez, már, a sveiczinak is fölötté áll! A „Gans“ vendéglőben, pusztán egy éjt töltvén — s estvére semmi mást, mint bódéni halat — s egy üveg éjt nyervén: reggel, a beadott kontó nyomán, 8, mond: nyolcz pengő ftot s néhány krajczárt kelle fizetniük. Az egri ára, egy itcze lehetett, 1 ft. 50 pengő krajczára volt jegyezve. Itt ugyan megbecsülék Egert! Szép nyeresége van, ily ár mellett, egy üveg bornál, az eladónak. Ki lehet számítani. Encsak azt mondom: isten mentsen meg minden keresztényen felebarátomat a lindau éjszakától s az itteni egri bortól!

Szólnom kellene még a bajor katonákról. Az egyszerű két bugyogó, ugyanilyen színű, elől, egy sor gombbal ellátott rokk s ausztriai-féle zsan-dárcsákó, gyalogszágnál mint lovasszágnál egyiránt: nagyon egyhangu, hideg, semmitmondó kifejezést adnak a bajor katonaságnak. A gyalogoknak kupacos puskájuk s rövid gyilkosdűjük van. A lovasság kardja kissé göbře, rövides — s nagy kézföld kósárral ellátott. Nem czélszerűtlen. Csak az anyag nem látszik elég erősné lenni. Zenéjük a nagy hírek nem felel meg. Messze hátra áll ez az ausztriai, ilyenmű mögött. Kevesen vannak s gyenge hangszerük van. Csendes, ábrándos dolgokhoz jők. De nem, harcziarsokhoz. Zenéjük, általában, nyugatias, a lelkes török zenéből, nincs benne semmi részlet. A legénység nagyon fiatal; bajuzsos közkatonát alig látni. Tisztjeik, értelmes, művelt, udvarias emberek. A fegyelen tág; mozdulataik nem egészen ügyesek; maguktartása kevésbé katonás.

Bajorországban papírpénz nagyon kevés van — s kereskedőknl, tán,

Vasárnapi Ujság 40-ik számához 1861.

némi ázsiót is kapni rá. 5, 10 ftoakat láttam. Itt, az egész világ csupa ezüst. Sveiczban, csupa arany. 1, 2, 1/2 fto ezüstpénz, huszas kevesebb; 1, 3 és 6 krajczáros ezüstös-réz, minden király idejéből másveretű — s anyagu van itt leginkább forgalomban. Ismerősökkel is találkoztunk, temérdékl: az osztrák hatóságokkal! Mind itt vannak ezek! — Csudálatos, hogy 12 év óta, még a pakfong sem tűrheti nálunk a szabad klímát. Mind elszö-

kik! Anyi igaz, hogy az osztrák hatóság mellett az utazónak nyeresége van, mert míg ilyeneket otthon, nagyon kis ázsióval, szerezhet — s itt saját értékükben, rajtuk tudhat; addig a huszasokat, melyeknél magas ázsiót fizetett, szintén csak nominál értékben lehet fogyasztani. Pénzváltókban adnak rá valamit, de a közforgalomban semmit. Oh dicsőséges hatóságok!

Szováti Lajos.

TÁRHÁZ.

Kakas Márton levelei.

„Hazakerültem, gazduram!“ ezt mondá az egyszerű béres, ki hajdani gazdája kéményéből sonkát lopván, egyenesen a tűzhely közepére esett le. — Ez az én mottóm is.

Mindenütt feloszlatta, hol kilöketve, hol be nem bocsátva, mint a tékozló fiu, megtérek ismét az én atyáim házába, az én születésem hajléka alá, a Vasárnapi Ujságba.

Hallottam már egy fülhegygyel egy idő óta olyan forma híreket, mintha Pest vármegye bizottmányát felakarnák oszlatni, de nem kapnának komiszározt, a ki azt végrehajtsa, hogy a 30-iki gyűlést nem fogják túrni; hanem hát tudja szerkesztő ur, ki hinne el mindent, a mi az ujságban van? Denique én nem hittem. 29-ikén hivatalos vagyok a konferenciára, megyek a vármegyéhez s látom, hogy be van csukva a kapu; egy kiesi öreg asszony ott dörmögött már egy idő óta, de nem eresztették be. Várjon hugaszon, majd kinyitóm én, aztán bejöhöt velem együtt, azzal kinyitám a kaput, de alig töltem be annyira, hogy a jámbor matrona a kezét bedughatta rajta, midőn láthatatlan hatalmak rögtön ötven löerejű nyomással vissza tolták, szerencsémre nem az én orromat, hanem az öreg asszony öt ujját szorítva az ajtó közé. Az aztán elkezdett rimánkodni, hogy ő nem bizottmány, ő nem vármegye, nem is akar gyűlést tartani, hanem csak az urának visz egy kis sajtót, meg sört, a ki drabant odabenn, míg felnyiták ismét annyira a kaput, hogy ő bejuthatott; én pedig benézhettem rajta.

Valami háromszáz szurony mosolygott felém. „Ugyan kérem, ez már talán az új alkotmányos alapon szervezett kijavított bizottmány?“ kérdem a legközelebb álló puskás képviselő barátomtól. — Válasz helyett becsapták előttem az ajtót.

A megyeház előtt már ekkor egy csoport hasonló sorsban részesült szónok és státusférfiu gyűlt össze, kik mindnyájan meg voltak abban egyezve, hogy erről az esetről nagyon nehéz lesz protokollumot felvenni. Ezekhez csatlakoztam. „No Kakas Márton, kiáltottak elm, erre csinál most valami viczetet. Én nem, de csinált a sors. Valami kiesi angol lordot vetett oda, azt mondják épen Derby lett volna; az kérdezősködött, hogy merre van a pesti megyeháza? — Épen itt van! — Hogy ő szeretne egy pesti megyegyűlést látni. — „Erdemes lesz megnézni, igazán.“ — Merre kell bemenni? — „Csak itt a kapun.“ Ugy hiszem, hogy nem soká maradhott benn, mert hamar visszajött; ugy látszott, hogy nem igen lehehtett megelégedve. „Mi ez odabenn?“ — „Ez, mylord, azon alkotmány, a mely az angol alkotmányhoz olyan gyönyörűen hasonlít.“

Az első alispán azt kérdezé a vezénylő őrnagytól: „meddig szándékoznak itt maradni?“ — „A meddig szükséges lesz,“ volt a válasz. Ekkor ezután az alispán és tisztársai elhagyták a megszállt megyeházat s mentek a főispáni helytartóhoz, lemondásukat tömegesen beadni; s solti járás tisztviselői, kik a gőzössel később érkeztek, siettek utánuk, s elhatározásukat amazokhoz csatlakoztatták.

Az utczákat késő estig tölöngő néptömeg lepte el, mely között szuronyos és dsidás őrszolgák gúldoztak végig. Másnap tíz órakor, mint a gyűlésre kitűzött időben, a megyeház előtti utczán csoportosult össze Pestmegye bizottmánya.

A megyeház ajtaja ismét zárva; Mihály-napi huzerkodókkal tele minden utca, egy pár szemközt jövő szekér emeletre rakott szekrényekkel és pamlagokkal itt-ott összeakadt, egész barrikád vált belőle, ez okozta az egyedüli lármát a városban az évenkénti revolúciónak e mindentfelforgató napján. Maga, a legfélelmesebb (?) testület várt és hallgatott.

Tíz óra után öt perccel kiválasztók magunk közül, a kinek leghoszabb és legveresebb szakálla volt, s megbiztuk, hogy kérdezze meg hivatalosan a katonaság parancsnokától, miért van itt? Erre az a categoricus válasz adatott: azért hogy minket be ne eressen.

A következő perczben a huzerkodó Pestváros utczái egy hosszú menetet láttak, levett fővegy ősz, kopasz férfiakból állót, mely csendesen énekelve — „Hazánunk rendületlenül légy hivel!“ szent szolozsmáját, haladt végig: — a huzerkodók vármegye! szekerek, hintók, költöző emberek félretértek előlük; utat engedve azoknak, kikkel együtt egy vármegye költőzik ősei örökéből.

A házából kiveret bizottmány gróf Károlyi István főispáni helytartó lakához vonult, ott néhány szóval megköszönték ily buzgalmat, búcsut vetünk az ősz hazafitól, boldogabb időkre bízva boldogabb találkozásat.

És ez mind oly tréfiás dolog, hogy az ember sirna rajta, ha nem tudná, hogy lesz valaki, a ki könyeinken nevetni fog.

Tehát — talpra jó kedv!

Kakas Márton.

Vas. Ujs. 40. sz. — 1861.

Irodalom és művészet.

+ („Asbóth Lajos emlékiratai“) már sajtó alatt vannak, s az első kötet a pesti novemberi vásárra fog megjelenni. Előfizetni vagy aláírni a becses munkára 4 fjtával még mindig lehet. Az előfizetések vagy aláírások Artner Izidor pesti ügyvédhez (nádor-utca 5. sz. 3. emelet) vagy magához a szerzőhöz Lugosra is beküldhetők.

+ (Uj magyar dalm.) Mosonyi Mihály „Szép Ilonka“ című dalművét már teljesen elkészítette, s valószínűleg a télen fog színe kerülni.

+ (Kornis Károly menekült hazánkfia) Braziliában „O Casamento Civil“ czim alatt egy munkát irt a házasságról, mely nagy kitüntetésben részesül. E munka miatt a „Brasilia“ czimű német lap a szerzőt a császárság egyik legjeleseb jogtudósának nevezi. A brazilai protestánsok köszönő iratot is intéztek e könyvért Kornishoz, a ki katolikus létere oly melegen szólt a vegyes házasságokról, melyek eddig a törvény biztosítékait nélkülözték.

+ (Garibaldi emlékirataiból), melyeket Dumas után Kassay Adorff tette át nyelvünkre, a napokban két (2. és 3.) füzet jelent meg egyszerre; az egész mű megjelenése pedig október végére ígértetik. Egy-egy füzet ára 15 kr., az egész 50 ivnyi munkáé 3 ft. 75 kr. A kik egyenest a kiadónál, Sieber Henrik pozsonyi nyomdásznál rendelik meg, azon előnyben részesülnek, hogy Garibaldi és elhunyt nevének arcképét is jutalmul kapják.

+ (Követjelentési beszéd.) Kecskeméten megjelent egy külön füzetben azon beszéd, melyet Horváth Döme, Kecskemét város képviselője e város választó polgáraihoz tartott f. év sept. 19-én.

+ („Egy Garibaldi önkéntes kalandjai“) című, Sz. M. által francziából fordított kis könyv jelent meg Szegeden Burger Zsigmond nyomdájában. A könyv korszerűségénél fogva élénk keletre számíthat.

+ (Pellico Silvio „Rabságom órái“) című munkája Drawler János által olaszból fordítva megjelent. E könyvben a szerző a szabadságról Milánóban szenvedett 10 évi rabsága élményeit írja le. Érdekes voltáról kezeskedik az, hogy már csaknem minden művelt európai nyelvre le van fordítva. Ára 1 ft. 30 kr.

+ (Erdemes arcképcsarnok.) Pfeifer Ferdinándnál megjelent: a Hunyady-család arcképcsarnoka, mely Hunyady Jánosnak és neje Szilágyi Erzsébetnek, aztán Mátyás, László, Szilágyi Mihály, Podiebrad Katalin és Beatrixnak egykoru rajzok után készült arcképeit tartalmazza. — Ugyancsak Pfeifer husz magyar író arcképcsarnokát szándékozik karácsonyra kiadni.

+ (Korszerű munka.) Sárospatakon átdolgozott újabb kiadásban jelent meg: „Megyei rendszer.“ Közhasználatul kiadja Zemplénmegye közönsége. Ára 50 kr. Ohajtandó, hogy e közhasznú munka minél jobban elterjedjen.

+ (Bernát Gáspár) figyelemzteni a vidéki szinigazgatókat, hogy „Ki a vivató?“ című népszünnive a zenerészletekkel együtt nála (Pest, fehérháj-utca 5. sz.) megrendelhető.

+ (Hangverseny.) Mult vasárnap tartotta hangversenyét Dienesné a Muzeum disztermében. A hangversenyzőnő a következő darabokat adta elő zongorán: 1) Emlékezés Lammermoori Luciára, nagy ábránd Liszt Ferencztől; 2) „Repülj fecském“ és „Ezt a kerek erdő“, Reményi átiratai; 3) Beethoven „török indulóját, melynek Rubinstein oly nagy népszerűséget szerzett és a Rákóczy-induló. Dienesné művészi szabotossággal és sok melegséggel játszott. Ohajtuk, hogy vidéki körútjában is oly lelkes fogadtásban részesüljön, mint a minőt ezuttal Pesten tapasztalt. Kívüle még közreműködtek: Jókainé, ki Jókai „Apostolok osztlásának napján“ című költeményét meghatólag szavalta el; Hollósy-L-né, ki gyönyörűen énekelte magyar népdalokat; Hofbauer Zs. szintén egy magyar népdalt adott elő, Molnár Kakas Márton „Pro és contra“ versét szavalta el; Kubinyi Ede; Huber K. fiatal tanítványa hegedűn játszott. Mind a hangversenyzőnő, mind a közreműködők sok tapsban részesültek. A tiszta jóvedelm fele a gyöngyösi leégettek segélyezésére ajánlatot tett fel. Annál inkább sajnáljuk, hogy oly kis számú közönség volt jelen, ketségkivül azért, mert épen akkor a megyeháznál történtek vonák magukra a közfigyelmet.

+ (Sajtóügy.) Bécsből írják, hogy az 1852. évi osztrák sajtótörvény, „a magyar országgyűlés további végzéseig,“ a magyar büntetőtörvénykönyv megtartásával, Magyarországon is érvényessé fog nyilváníttatni.

Egyházi és iskola.

— (Pesti főreálgató) Számos oldalról — szülők és tanítványok részéről érkező azon kérdézősködékre minő tantvert követend a pesti főreálgató a három alreálgatóra nézve s minő könyvek fognak azokban

használni? — van szerencsém tudni: hogy e tekintetben, fájdalom, bizonyosat még nem mondhatni, mind ez attól függvén: vajjon megmarad-e a főreáltanodának három alreálosztályal kapcsolatos eddigi szerkezete, vagy átalakítottatik-e a három alreálosztályt egynevezett polgári tanodává. Annnyit azonban az illetők megnyugtatóra eleve is mondhatok, hogy ha a polgári tanoda lép is életbe, ez az eddigi három osztály alreáltanodától — lényegileg igen kevéssé fog különbözni, miután a polgári tanodába fölveendő tantárgyak — legalább az eddig ismert tervezet szerint csaknem egészen ugyan azok lesznek, melyek az alreáltanodában tanítottak. Pesten okt. 2-án 1861 Ney Ferencz a pesti főreáltanoda igazgatója.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

+ (A Sz.-István-köszöntő-társulat) m. hó 23-iki gyűlésében az előbbi igazgatósági tagok újlag megválasztottak, s b. Prónay Albert elnöklete alatt Korizimes László, Havas József, Fluck Ede, Kohen Jakab és Brellich János urakból bizottmány alakították a tervezett vaspályáépítés szükséges előintézkedéseinek megtételére.

+ (A Kolozsvári első napi lövészverseny) a 600 ftos vadászdíjt id. gr. Teleki Domokos „Cato“-ja; az első osztály 500 aranyos császári díjt gr. Eszterházy Mihály „Miss Littty“-je; az 1000 ftos erdélyi díjt pedig gr. Bethlen Sándor „Gyuri“-ja nyerte el.

+ (Szeszfűzés betiltása.) Erdélyben a kormányzék, tekintve a rossz termést és a gabona emelkedő árát, a szeszfűzést október 15-től kezdve betiltotta.

Közintézetek, egyletek.

+ (A „Pannónia“ magyar viszontbiztosító intézet részéről) a közönségnek átengedett 1000 db. 1000 ftos részvényekre sept. 20-tól okt. 1-ig mint kitűzött határidőig 788-an, összesen 3826 db. részvényt irtak alá. Szép jele az új társulat iránti közérdekeltségnek.

+ (A Rádai-könyvtár) e napokban vette át hivatalosan a pesti prot. főiskola bizottmánya. Az egész ár még nincs ugyan fizetve, de remélik, hogy az e czélra adakozások sincsenek még befejezve.

+ (A Bars megyei gazdasági egyesület) f. hó 13-kán d. e. 11 órakor Léván, a kaszinó-teremben közgyűlést tartant.

+ (A Markó-féle képek megvételére) újabb adakoztak: b. Rudies József, bácsi főispán 40. Marczibányi Antal kamarás 40, Karácsonyi László, torontáli főispán 30, és Fleischl Dávid, pesti nagykereskedő 25 fto.

+ (A „Nemzeti Kör“ közgyűlése) m. hó 29-én, a jelenvolt tagok csekély száma miatt meg nem tarthatván, arra újabb határnapul f. okt. hó utolsó vásárnapja tűzött ki.

+ (Az országos kertészeti társulat) nov. 9-én tartja közgyűlést, mely az egyesület további fennállása vagy megszüntetése felett fog határozni. Az egyesület tagjai 7133 ft. 90 kr. be nem fizetett évi illeték követelni valója van; a be nem fizetett alapítványok pedig 4000 ftra ruagnak.

Balesetek, elemi csapások.

+ (Marhavész terjedése.) Gyulán és Szarvason a száztörti paczalvész kiűtött. A hatóságok ovatosági rendszabályokat léptettek életbe a vész tolyabb terjedésének megállítására. A bekési és nagyvárdai marhavászár hivatalosilag betiltott.

+ (Vasúti szerencsétlenség.) Gyertyámosnál mult hó 26-án, tehát a készületi szerencsétlenséggel egy időben, két tehervonat összeütközött s néhány kocsi szétzúzatott.

Mi újság?

+ (Repülő ember.) A pestvárosi német színházban közelebb Margarté vakmerő gymnasta vendégszerelt. Bucsuloadása sept. 27-én volt, mely alkalomra egy csodarepülést hirdetett s azt bámulatos sikerrel végre is hajtotta. A művész bekötött szemmel megjelent a színház legfelső karzatán, s innen az egész nézőtérre keresztül a szinpadra repült, s ott a légben magasán függő kis hintájára szállt, melyről fejfelé egy lábán függött. A közönség néma borzalommal nézte a jelenetet, de aztán annál zajosabb tapsokban tört ki.

+ (A pesti kir. egyetem újonnan választott hatósága) már e hóban megkezdte hivatalos működését. A megnyitási ünnepély f. hó 1-én ment végbe az egyetem dísztermében, díszes közönség jelenlétében. A megnyitói beszédet Virozsil prorektor tartotta latin nyelven. Utána az elhunyt rektor Markfi nevében számolt az egyetem állapotáról Schopper, a theologiai kar dekánya. Ezután az új rektor, Pauler Tivadar zajos éljenzés közt foglalta el az elnöki széket, kit a jogikar új dekánya Konek szép beszédében üdvözölt, mely után Pauler tartá remek székfoglaló beszédét, s ezzel az ünnepély végét érte.

+ (Hogy a román nép tömege nem oly ellensége a magyaroknak), mint egy-két szájhós pártvezér a világgal el akarná hitetni, annak bizonyosságaul a „N. N.“ erdélyi levelezője elmondja azon esetet: hogy a Tordamegyei gyűlésin a román nép nevében annyit protestáló m.-szakali esperes Kriszján csütrét felgyújtották, s a míg gr. Bethlen Geiza és a környék magyar föld-birtokosai azokkal együtt siettek politikai ellenük vagyona megmentésére, a román lakosokat nem lehetett rávenni, hogy a nevükben tiltakozó esperes csütréket eloltásában segítsenek.

+ (Schlosser Frigyes Kristóf híres német történetíró) mult hó 23-án Heidelbergában meghalt.

+ (Nincs oly rossz a világon, a miből hasznót ne lehetne huzni), csak érteni kell a módját. Állításunkat a következő példa is igazolja: Egy nagy-laki tudósítás szerint, az Arad megye némely helységeiben mutatkozó marhavász következtében a szomszéd törvényhatóságok ovatosági rendszabályokat létesítettek, melyeket T. megye egyik községében úgy gyakorolnak, hogy ha Arad megye felől kocsí jön, melyen takarmány van, azt a kirendelt örök elszedik; de ha más utazó kocsí jön, melyen nincs széna, ennek ismét — eladják. Ezek aztán „fikikus“ emberek!

+ (Sáskák Erdélyben.) A dunafeldejedelemesi sáskasereg már Erdélybe is becsapott s négy hunyadmegyei falut ellepett. Még szerencse, hogy korábban nem jöttek.

+ (Hármas születés.) Aradon közelebb egy napszámot ritka szaporasággal áldott meg az ég. Egyszerre 3 gyermeket hozott a világra, kik azonban a keresztelés után csakhamar mind elhaltak.

+ (Újságolvasók hivatalos újságvevője.) A „Czas“ írja, hogy a prágai kerületi hatóság felsőbb rendelet folytán hivatalos névsorát állítja össze azoknak, kik politikai lapokat olvasnak. Az is kitétetik, hogy micsoda lapokat olvasnak. — Már most tehát csak az van hátra, hogy Ozmán basa példájára száz botot ígérjenek minden újságolvasó talpára.

+ (Perczel Miklós), Perczel Mór tábornok fiére, a „P. N.“ szerint, az északamerikai unionista táborban mint ezredes szolgál.

+ A lapok azon közleménye, hogy Szántóffy kanonok, mint a pesti papnövelde új igazgatója legfőbb helyen megerősítést nem nyert, alaptalan. Szántóffy ur új állomását már el is foglalta.

+ (A Bihar megyei bizottmány felfüggesztésével) az ottani főispán gr. Haller Sándor van megbizva, ki azonban e megbízást nem fogadja el. A megye tisztikara pedig elhatározta, hogy a bizottmány feloszlata esetében le fog közzönni.

+ (Dobránszky Adolf, egykori muszakavezető) a „Kárp. H.“ szerint ily czim alatt: „Rede des ungarischen Landtags-Abgeordneten (!?) Adolf Ritter von Dobránszky“ egy több mint 8 nyomott ivre terjedő munkát küldött Ungvár vidékére mintegy 100 példányban, a végett, hogy felvilágosítsa az orosz papságot: 1) hogy Ausztria és Magyarország közt a real-unio már 1463. óta csakugyan létezik (!), 2) hogy az orosz népnek valóban joga van — habár most nem kívánja is — mind külön nemzeti autonómia, mind egyébre. — Más baja nincs Dobránszky urnak.

+ (Az erdélyi országgyűlés) Gyula-Fehérvárra, nov. 4-re van egybe-híva. Az erre vonatkozó legfőbb leirat Kolozsvárra már megérkezett. A királyi propositiók ezek: 1) A román nemzet negyedik nemzetté nyilvánítása; 2) A kir. kormányzék és kir. tábla tagjai alkotmányoszerű választása; 3) A 26 Reichsrath megválasztása (természetesen ez a földolog); 4) A törvénykezés szükséges rendezése. A választás nem kerültek, hanem megvá-ként történik, s csak a 60,000-et meghaladó népességű megyékben választatik minden 30,000 után egy képviselő. A regalisták javaslatánál tekintet-tel kell lenni a nemzeti arányokra.

+ (A Reichsrath felsőháza) sept. 30-iki ülésében elfogadva a követek sérthetlenségéről szóló törvény javaslatot.

+ (Szini ügy.) Tudva van, hogy főleg a vidéken, újabb időkben nagyon felkaptak az ugynevezett „korszerű“ szindarabok, melyek sallangos czimök mellett alig nyújtanak valami élvezhetőt a közönségnek. A „Pécsi Lapokban“ valaki azon alkalomból, hogy Pázmán társulata a „Kipfelhauser és családja“, „Görgei vagy a világi fegyverletétel“, „Honvédduszárok“, „Vörös sájkás“ s a t. czimű világműveléssel mulattatta a pécsi közönséget, — alkalmat vevsz magának a következő megjegyzésekre: Ezek a darabok szörnyűképen dicsegtik az 1848. és 1849. évek csatáit, a honvédek s huszárokat. Szegény honvédek! Nem elég, hogy elárultak, hogy nagy és világhírű győzelmeket daczára a szabadság csatáját elvégre is elvesztették; nem elég, hogy besoroztak és üldöztek országvilágizerte: most még csak az kellett, hogy midőn az egész ország kegyetlennel emlékszik meg önfeláldozó hő tetteikről, találkoznak a muzsáknak olyan rugott papjai, kik irnak rólatok és dicsegtékről oly szindarabokat, hogy valamennyien arról kódultok! Tele vannak e darabok divatos pathosszal, tele eszattányos mondatokkal, sok szép beszéddel a hazáért, melyek a hatást a nagy közönségnél megteszik; de élethűség és a szinműveléské: cselekvény semmi, épen semmi sincs bennök. Lehet-e a honvédekről nagyobb szatírárt írni, mint őket olyképp tüntetni elő, hogy sokat beszéljenek, dictiózzanak, de semmit se „cselekedjenek“ a hazáért. Ezen időszak embereit szinpadra hozni tán nem is helyes tapintat, s még inkább, hogyan lehet, midőn azon események még annyira a közelmúlt történetéhez tartoznak, a honvédeket már is annyira élethűség nélkül ábrázolni, az megfoghatatlan. Eddig mindig az volt a panasz, hogy a magyar élet egyhangu, nem szolgáltat anyagot a szinirodalomnak, vagy hogy a censura vaszke köve tartja a szellemi erőt, s nem képes teremteni, vagy ha jobban tetszik: alkotni. Ime most elég változatos a magyar élet, az embernek csak bele kell markolni, s mind a tíz ujára egy-egy szinműanyag tapad; a censura is elég szabadon hagyja repkedni a szárnyra kelő szellemi erőket: s mit tudunk ezen érdekes mozzanatokban oly gazdag évben a szinirodalom mezejéről felmutatni? Valóban szomoró jelenség, hogy ily kedvező helyzetben szinirodalomunk csak egy-két művészi becű darabokkal sem tudott gyarapodni!

— Így szólnak a Pécsi Lapok. Lehetne itt egyetmást, a viszonyok ziláltságát, alakatlanságát, ama pangás melegségét felhozni, azonban elhaltatjuk ezeket, s ajánljuk az illetők figyelmébe a fent elmondott igazságokat!

+ (Harum Péter), a pesti egyetemnek a német rendszer alatt volt tanára, az insbrucki egyetemhez helyeztetett át. Ott talán több siker koronázza az osztrák rendszer mellett buzgalmát.

+ (Türr menyegzőjéről Helfy hazánkfia) mint szemtanu tudósította a „M. O.“-ot. Szerinte a menyegzőn hat magyar volt jelen: u. m. gr. Bethlen Gergely tábornok, Csudafi alezredes, Gyra kapitány, Csernatony, Türrnek fiatal unokaöccse és Helfy. A lakoma alkalmával mondott toaszok közül Sacchi és gr. Bethlen tábornokok felköszöntései tüntek ki leginkább. — Helfy hazánkfia még mindig fájlalja karját.

+ („Proximus arid Ucalone!“) A marhavész már szomszédságunkban van: a napokban Szalk-Sz.-Mártonban (Pest megye) s Ercsény és Erd-Ladovác (Fehérmegye) helységekből is kiűtött s már több darab marha hullott el. Pesten a baromfiak is hullanak.

+ (A hires „Great Eastern“ angol gőzöst) amerikai útjában oly borzasztó vihar érte, hogy csak nagy bajjal, csavarkerekeinek, kormányának s majd minden butorzatának összezuzatása mellett, érkezhettek Queenstownba.

+ (Zsidó-ellenes rendelet Oláhországban.) Az oláhországi belügyminiszter egy régibb fejedelmi rendeletre hivatkozva, meghagyja a hatóságoknak, hogy azon zsidókat, kik korcsmákat, vendéglőket és majorságokat béreltek ki, 14 nap mulva üzzék ki a bérletből, jövőre pedig ne engedjék meg nekik e nevezett keresetmódokat üzni. — E rendeletet egy lapunk kárörvendő megjegyzés kíséretében közli.

+ (A magyar és határvérezetek tiszte) hirszerint zsinóros attilát kapnak, olyat, mint a minőt a magyar önkéntesek viselnek.

+ (Bikaviadal és szerencsétlenség.) Madridban m. hó 20-án bikaviadal rendezett. Roppant közönség volt jelen, de épen azért az egyik karzat is roppant és leszakadt, a minek következtében 70 személy sulyosan megsebesült.

+ (A Reichsrathban is hallhatni néha egy-egy okos szót.) A Reichsrath alsóházában közelebb folyt a vita a község-törvény felett. E vita alkalmával Brauner a zsandárságot fegyveres burokratának mondja, s annak illustratíóját, hogy a zsandárok a községi hivatalból miképp csináltak áthágási gyárt, a következő példát beszéli el: . . . Pör ember áll gunyhójának udvarán, lovait énekjébe fogva. Az utczán sétálgat egy zsandár, ki azonban a gunyhó előtt megáll, mert észrevette, hogy a táblácska, melyen a ház száma meg van írva, nem függ az ajtó felett. Ez áthágás. A zsandár kérdőre vonja a parasztot, s ez azzal menté magát, hogy a szél leverte a táblácskát s a gyermekek bevették a szobába. Illó készséggel azonnal be is megy a szobába, hogy a táblácskát kihozza. Második áthágás! Áthágás, mert a lovat nem szabad magára hagyni. (Nevetés a gyülekeztében.) Ekkor a házi kutya a zsandárra, mint előtte ismeretlen emberre, ugatni kezd. Ennek következtében a zsandár észreveszi, hogy a kutya nincs meglánczolva. Harmadik áthágás. (Növekedő vidorság a gyülekeztében.) A gazdasszony a kutját ugatni hallván, a tűzhelye mellől kiszalad az udvarra, hogy csitítsa; de sietében kezeben felejtett egy félig égő fadarabot. Negyedik áthágás, mert tüzzel a szabadba menni nem szabad. A zsandár mindezen bűnökét feljegyezvén magának, a megzavarodott paraszt szomoruan mormog: „Édes istenem; az ember már saját házában sem mozoghat többé.“ A zsandárnak gyakorlott file e panaszló nyilatkozatot felkapja s ime kész az ötödik áthágás.

A gyűlés hosszasan nevetett az elbeszéllet eseten, mely ha épen így meg nem történt is, de mindenesetre igen találólag jellemzi a burokratiai rendszert.

+ (Hazatérő cigányok.) A „N. N.“ szerint Döblingben mintegy 30 tagból álló cigányocspat sátoroz, kik Magyarországot ezeltől 13 évvel hagyták el, s most visszatérnek régi hazájukba. Ezek a visszatérő feccsek talán valami tavasz közeledtét jelentik.

— B.-Füredről, sept. 25-ről írják: B.-Füredet, e nyári fürdői idény alatt, mintegy 1300 vendég látogatta meg, kik közül leginkább kitűnt a magyaros viseletű s társalgás, igazán magyar fönemességünk. A hölgyek koszoruját leginkább gróf Teleki Sándorné és Pölgerné, szül. báró Rudnyánszky ő nagyságaiak díszíték. — Izrael faai igen számosan voltak, kik nemcsak házi, hanem közhelyeken is folytonosan és kizárólag érthetetlen német dialektusu zagyvalékkal ronták-e minden tekintetben üde levegőt. No, de úgy hiszem, ezen is a kor igénye, az emancipatio — segíteni fog, s tán magyar honpolgárokká válván: nem fogják szégyenleni magyar nyelvünket sem. Lám, az angol, francia, német zsidó büszkén angolnak, francziának, németnek mondja magát; csak magyar zsidó az, ki polgári jogainkban részeseilni akar, igenis; de nyelvünket mellőzve, a nyelvet majdnem kifeczagató, a beszélő organumokat rontó-zagyvalékokat használ. Tisztelet a mindig szaporodó kivételeknek. — Az idény nem a szokásos sept. 15-én, hanem csak sept. 22-én zárattott be, a mikor M. . . y ur bájos leányával, mint leg-utolsó vendégek, utaztak el. — D. P.

— (Főhíradás a budai népszínház ügyében.) Midőn az alulirt bizottmány a testvérháza minden lakosainak, de főkép azon lelkes honfiak és leányoknak, kik a budai magyar népszínház segélyezésére gyűjtő iverket voltak szivesek elvállalni, azon örömdetes hirt tudomásokra juttatná, hogy Thalia ez új temploma f. évi szeptember 14-én közlekedés közt megnyit s így a főváros, mely az egész ország szemé fénye és büszkesége, egy új nemzeti intézetet szaporodott, egyttal el nem mulasztatja a fennebb érintett honfiak és honleányokhoz azon bizalomteljes kérdést is intézni, hogy ne terheltessenek a még kezeik közt lévő gyűjtőiverket bármily eredménnyel is mindelőbb, a már többször érintett három helyre, ugyanis Áldásy Antal Buda városi főkapitány és bizottmányi elnök főkapitányi hivatalába, Lippert József, ügyvéd és bizottmányi titkár, Pest, Lipótváros, nádor-utca, 3. sz. alatti irodájába, vagy Fésüs Gergely, bizottmányi tag, Pest, Lipótváros, fő-ut, 34/1. sz. a lakására beküldeni, hogy úgy a szépen megkezdett munka végleg be is fejeztesse, mert csak úgy leend a kettős cél, egy új nemzeti inté-

zet alapítása és általa Buda fővárosának csinosbitása célrve, ha a még nyers külső a már teljesen kész belsővel szép összhangzásba hozhatatik. Budán, sz. Mihályhaza 26-kán 1861. — A budai magyar népszínházat zegélyző bizottmány.

— Mutatvány a „Helynevek Magyarazója“ czimű mü 1-ső füzetéből. ifj. Rész Ensel Sándor-tól.

Arjános helység Baranya vb. A név Arjános megfelel az Arianus szónak. Arianusnak neveztetett, Ariusnak, egy alexandriai papnak minden követője, ki azt állítja, hogy Krisztus Isten fia, legelső, legnemesebb, legistenibb. 1)

Papanek e helyet Arnayos nevezi 2) s fölöle azt tartják hogy benne Arianus felekezete lakott, ezektől kapta a helység nevét, és e felekezet csak a XVII-ik század alkonyodtán egyik pécsi r. kath. püspöknek személyes oktatása mellett térítettett meg a r. kath. vallásra. 3)

Kérdés, lehetséges-e ez állítás, midőn az Arianus felekezet története oly setétségben állott, hogy törvényeinkben rólok még emlékezetet sincs! S vannak bizonylatok, hogy Baranyavármegyében az új arianismus hirdetre volt, és szomszédságában Singidunumban (Belgrád) már Kr. sz. u. 368 évben Arianus egyházi gyülekezet tartatott. 4)

Baranya vidékén széke volt a sz. háromságot tagadó új Arianusoknak, s fentartott hagyomány után, a Nagy Harsányiak most is említk néhai Alvinczi György arianus lelkészöket. Kiket e valláskövetők története bővebben érdekel, utaljuk Jankovich Miklós ily czimű műveire „A Socinianusok eredetéről Magyarországon, volt Ecclesiájokról“ Pest 1829—1895-ben még jezsuiták voltak kiküldve az arianusok megtérítésére.

Szónyomozási értelme: Arios, Arjos = erős. Herodot (VII. K. 63. R.) a Médokról mondja, hogy régenten Arjosoknak, Aroknak = erőseknek nevezettek.

Arjános helységéről maguk a birtokosok oly tudósítást tartván, hogy ez a benne lakott Arianusoktól kölcsönözte volt újabb nevezetét, (Jankovich V. i. m.) így az eset bizonyos meghatározására, a nép hagyományos öntudata történelmi forrást nyújt.

Ennyit mutatványul s annak bizonyítására, hogy a helynév magyarazatokat nem csak gyűjteni, de gondosan összeállítani is iparkodott a szerző.

— (Adakozások.) A Vasárnapi Újság szerkesztőségéhez mult héten beküldetett:

A budai népszínház számára: Nagyváradról Mandl József ur ivén: Mandl József 2 ft., Friedländer Nánán 2 ft., Németh Károly 1 ft., Lindner Eduard 1 ft., Mezey József 1 ft., Szányi István 2 ft. Összesen 9 ft.

Levelezés.

Nyiregyháza, sept. 27. (Szerencsésen elhárított csapások.) Mai napon fél egy órakor, városunk közepén a legfömmötebb soron tűz ütött ki, de a gyorsan érkezett feccskendők, s még gyorsabban megjelent oltó közönség oly hősiessen szerepeltek, hogy daczára a nagy szárazságnak, és nem a legcsendesebb időnek, daczára annak, hogy a nádfedelek majdnem egymást érték, csak egy istáló és egy csekély értékű szin, éghetett el.

Dicséretet érdemelnek e részben az itteni nagy vendéglő rendes vendégei, kik a vész helyén első jelentek meg, s elszánt erővel harcoltak a bösz elemek ellen; — egyszersmind köszönetet érdemel a városi hatóság, mely tüzoltó szereivel a leggyorsabban megjelent, s a vész meggátlására igen érlyes és czélyszerű intézkedéseket tett, — kivéve, hogy azon lovas pandurok elmaradhattak volna — mert ezek ily esetekben a hajdani lovaszandárok szerepeire emlékeztetnek, ily vész között pedig egy másik csapásra visszaemlékezni, nagyon elkeserítő.

Városunkban ez évben ez volt az első tűzvész, s valószínűleg ez is gondatlanságból származott, de volt egy másik nagyobb csapás rajtunk, a katonai adóexecutio, mely mintegy két hónapig sanyargott bennünket, s annak ellenére, hogy önként csak igen kevesen fizettek, hallomás szerint 60,000 o. ftoit sepertek el.

Ez eljárást azonban csak hamar végzetszerű bajok követték, mert a város adóhátrányáért a legénység százával levén több hétig az itteni nagy vendéglő nagy termében elhelyezve, hosszú unalmukban hihetőleg mérges Syrének simultak hős kebleikre, s most a debreczeni kórházban hat-százan fekszenek. — A tűzvész okozta összes kár hat- vagy hétszáz o. ftra mehet. — Megyénk részére kinevezett kir. biztos Sándor András ezideig meg nem érkezett. — Szabolcs.

Egyveleg.

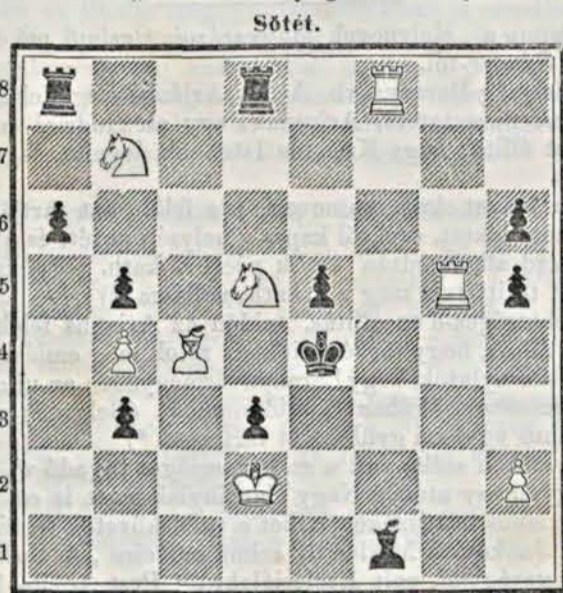
+ (Újdonsült sziget.) A Kaspi tenger nyugati partjain, Baku közelében új sziget emelkedett ki a vízből. Egy hajóskapitány, ki azt legelőször fedezte föl, jelenti, hogy az új sziget talaja, a felső réteg kivételével, még egészen nedves és igen meleg, úgy hogy alakulása csak a legközelebbi időben történhetett. A sziget 18 lábnyira áll ki a vízből s 12 angol mérföldnyire van a swinói szigettől.

1) Arius két zsinaton kárhoztatott tanáért, így 320. s 321-be, később 325-be a Nicnai egyházi gyülekezet Illyriába száműzte. 336-ban megholt s felekezete ezután még inkább terjedett

2) Papanek, in Geographica Descriptione I. 1785. 167 lap.
3) Tudományos Gyűjtemény 1829. VI. köt. 77 lap.
4) Koller „Historiae Quinque Ecclesiarum“ Posonii 1804. p. 154. 155. — írja: „Seculo XVI. illico post Mohacsianam Cladem, Lutherani, Calviniani, Ariani universam Dioeceseam, adeo inudarunt, ut Religio Catholica pene oppressa videretur. Vide: Litteras Anni 1536. 1548. — 1581. V.“

SAKKJÁTÉK.

93-ik sz. feladvány. — Willmers Rudolftól (Bécsben).
(Átvéve a „Berlini sakk-újság“ ez évi folyamából.)

Világos.

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

A 88-ik sz. feladvány megfejtése.

(Weisz J. A. tanártól Budán.)

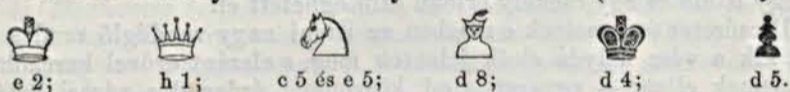
Világos.	Sötét.	Világos.	A)	Sötét.
1) H e 7 - f 5 ;	K e 6 - d 5 : A)	1)	g 4 - f 3 ;	
2) f 3 - f 4	K d 5 - e 4 :	2) B d 5 - d 6 †	K e 6 - e 5	tetszés szerint
3) H f 5 - e 3 †	K e 4 - d 4	3) H f 5 - h 6		
4) F f 8 - e 5 †		4) B e 5 - v. H - †		

Sajnáljuk, hogy e különben szép feladvány még más, a szerzőtől különböző 1) B d 5 - d 6 † 2) H e 7 - d 5 † 3) F g 6 - f 7 † 4) f 3 - f 4 † húszakkal is megfejtendő.

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Lessen: báró Meszény István. — Pesten: Cselkó György. — Parabutyban: Rothfeld József. — B.-Ujvárosban: Kovács Lajos. — Poroszlón: Nyilas Alajos.

Rövid értesítések. Parabuty: R. J. Mult számunkban ön egyik kérdésére már válaszoltunk, csak hogy e szám a rendőrség által le van foglalva. Egyébiránt meg vagyunk győződve, hogy a kérdéses feladványt, mely különben hibátlan, azóta már meg is fejtette. A második kérdést illetően, az említett számot átugortuk, de ez nem lényeges baj. — **Körtölves:** Eltalálta ön, hogy melyik tiszttel kell az első lépést tenni, de nem oda. A beküldött húszra Sötét nem teheti a Huszárt közébe, mert rögtön mat, hanem a Futárt, s így megmenekült.

IX. sz. feladvány. — Dióssy Lászlótól (Sz. Mihályon).

Világos indul, s 2-ik lépésre matot mond.

Nemzeti színházi napló.

Péntek, szept. 27. „II. Rákóczy Ferencz fogsága.“ Eredeti dráma 5 felv. Irta Szigligeti. E népszerűvé vált darab ma is nagy közönséget vonzott a színházba. Az előadás általában sikerült volt. Örömmel jegyezzük meg, hogy Feleki, hideg természete dacára, Rákóczy szerepébe kellő melegséget öntött. Rákóczy anyját, Zrinyi Ilonát Komlóssy-K-né játszta, de ez Jókainé szerepe. Munkácsy-F-né Amáliája igen kedves alak. Beresnyit Lendvai jelesen adta; de legjobban tetszett Szigeti pater Knitteliusa.

Szombat, szept. 28. „Troubadour.“ Opera 4 felv. Verdtől. A mai előadásból különösen kiemelendők: Voggenhuber Vilma „Leonora“ és Hofbauer Zsófia „Azuccena“ szerepében. Mindkettő nemcsak szép énekével, hanem szabatos játékaival is kitűnt s a nagyszámu közönség élénk elismerésben részesíté őket. Ellinger, ha erős szép hangját kissé mérsékelni tudná, mindig tetszésre számolhatna.

Vasárnap, szept. 29. „II. Rákóczy Ferencz fogsága.“ Eredeti dráma 5 felv. Szigligetitől. Zrinyi Ilonát na Jókainé adta. Ohajtjuk, hogy mindig az ő kezében maradjon.

Hétfő, szept. 30. „Choisy kisasszony.“ Vigjáték 2 felv. Ezzel először: „Az elismert lány.“ Operette 1 felv. Offenbachtól. A vigjáték sok derült-séget idézett elő, ámbár erőtetett, természetellenes alapokon nyugszik az egész mű. Egy fiu, a kit leányunk nevelnek s a ki nem tudja, míg valaki meg nem sugja neki, hogy ő fiu! A czimszeretet Munkácsy-F-né sikerülten adta. Az új operette köztetszést nyert, s maradandóságra számíthat. A szerepek jó kezekben voltak. Markovics Ilka, Bognár Vilma, Kőszeghy teljes elismerésre méltók.

Kedd, okt. 1. „Dinorah.“ Opera 3 felv. Meyerbeertől.
Szerda, okt. 2. Auer Lipót hegedűművész hangversenye. Ezt megelőzte: „Rendkívüli előadás.“ Eredeti vigjáték 1 felv. A vigjátékban Szathmáry

Károly, vidéki színész szerepelt, a közönség nagy tetszéssel fogadta ügyes eleven játékát, mely e fiatal színésznek szép reményekre jogosít. — Auer Lipót szintén ily fiatal tehetség, ki mesteri hegedűjátékával már nem csak reményeket ébreszteni képes, hanem valódi nemes élvezetet nyújt a műterő közönségnek. A fiatal művész fellépése valódi diadal volt s meglátszott rajta, hogy a most élő legelső hegedűvirtuózok egyikének, Joachim hazánkfiának tanítványa. Csak előre ezen szép uton s Auer Lipót is egyik büszkesége lehet hazánknak!

Csütörtök, okt. 3. „Az élet színpalot.“ vigj. 3 felv.

Budai népszínház.

A népszínház közönsége tartja magát s szemlátomást szaporodik. Okt. 1-ével kezdődvén a rendes bérlet, reméljük, hogy az állandóság jellemét mindinkább megnyeri. Molnár színtársulata részéről az igyekezet elismerésre méltó s a részvétet megérdemli. Ez utóbbit csak fokozni fogja azon körülmény, hogy a budai népszínházban minden két héten egyszer ingyen előadás rendeztetik, melyet a közönség egy része díj nélkül élvezhet. Sok oly emberrel találkozhatni itt ilyenkor, kinek a színházlátogatás nem tartozott kedvencz szokásai közé s ki korcsmán kívül nem képzelé az estét eltölthetőnek. A mult hét előadásai között legjobbak voltak s legnagyobb közönséget csalogattak be: „Kemény Simon hősi halála, Kisfaludy Károly szomorujátéka. A szegedi kupecz, német színmű után magyarított, elég ügyes darab, melyben igen eredeti alak volt a szép tehetségű Partényi (mint szegedi kupecz) s Molnáré, ki amolyan tüzről pattant, igazi szögédi menyecskét ábrázolt. Vasárnap teli házban adták ismét a *Peleskei notáriust*, melynek czimszeretét Simonyi a mai notáriusok között talán legjobban adja. A *Pünkösdi királynőben* Együid és Szöllösy Piroksa tiúntek ki; az utóbbi mint a falusi kántornak a „kurrensék“ olvasása által mivelődött, lármás és pattogó kis leánya. Adták még a *Két huszárt*, melyben Partényi klasszikus baka. *Don Caesar de Bazan és Brutus és Lucretia* is megfordultak e színpadon; e darabokban Molnár igazgató és Szép-Mátray Laura voltak az est hősei. De most is legelvezetesebbek voltak a népszínművek, s mindinkább bebizonyul, hogy a társaság legerősebb oldala a népies jelenetek, tánc és dal, miket tüzzel és lélekkel, valódi szenvedéllyel látunk előadni. Maholnap ebben fog állani e színháznak elismerésre méltó specialitása. — Uj népszínműveknek még semmi nyoma. Hol kétek, daliák?

Szerkesztői mondanivaló.

5795. Lapunk közelebbi; 39-ik száma a sajtóhatóság által lefoglaltatván, egy hét óta azon fánakunk, hogy előbb kiűzhetné az őt, s egy szabad lábra állítsuk. Ez oka késedelmiünknek, melyet olvasóink szíves elnézését kérjük. Valóban nem szűk-késlekedésekben kedvünk, s a sürű reklamatiók tanúsítják, minő alkalmatlanságot okozunk ez által olvasóinknak — de hát hol az a halandó, ki az ily „balesetek s elemi csapások“ ellen tökéletesen asecurálva volna! Ezek ellen sem „Pannonia“, sem „Vindobona“ nem biztosít.

5796. Tokaj. K. S. A levelet átadjuk; a válasza bizton számíthat ön.
5797. Az én házam. Angellina stb. Nem használhatók.
5798. Egy kis tekintet Bukovinára. Kár, hogy nincs érthetőbben írva. Alig tudjuk, hova ezélez.

5799. 1847 vagy 1848? Kár azt kérdezni is. Nem szentelhetünk e tárgynak külön helyet. Annak idejében meg volt említve. Es o perczben épen nehéz idöket élünk.
5800. A türelem rózsát terem. A tartalomjegyzékben ott van. Ott volt az illető helyen is; de biz onnan kiugrasztották. Hogy miért? azt ön is csak úgy sejtse, mint mi.
5801. Áldd meg Isten a magyart. Nincs kilátásunk, hogy ezt most hamarjában elmondhassa ön itt nálunk. Hanem azért — tudja ön a többit.

5802. Ki vagyok én? Most még korán van a kérdés. Egy pár év mulva, akkor talán vigabban felelhet ön magának.
5803. Vác. A gyorsaság teljes elismerésünket vívta ki.

HETI NAPTÁR.

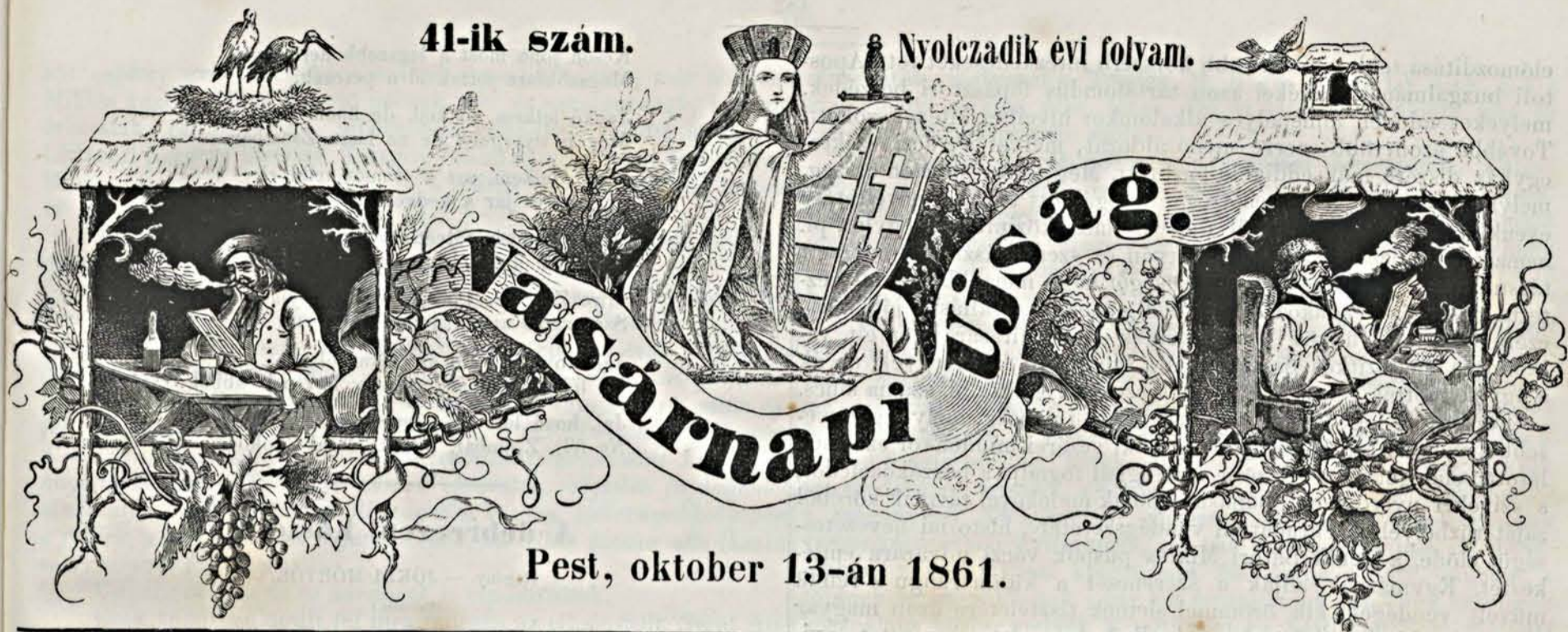
Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	☉ Nap-kelet nyug.	☾ Nap-nyug. kelet	Izraelit. naptár	☾ Hold-kelet nyug.
	Oktober	Sept. (ó)	6. p.	6. p.	March.	6. p. 6. p.
6 Vasár.	F 20 Oliv. ün. F 19 Emi	24 A 15 The	6 7	5 31 2	(biram	9 11 6 14
7 Hétfő	Justin. Aug. Etelka	25 Euphor.	6 9	5 29 3	Böjt A-	10 30 6 58
8 Kedd	Brigit. Dem. Dóme	26 János e.	6 10	5 27 4		11 44 7 54
9 Szer.	Dénes. Dénes	27 Kallist	6 11	5 25 5		0 43 8 58
10 Csüt.	Borg. Ferenc Gedeon	28 Kariton	6 12	5 23 6	Böjt Jer	1 23 10 10
11 Pént.	Philomilla sz Kálmán	29 Cyriacus	6 14	5 21 7	(elpusz.	2 5 11 22
12 Szom.	Miksa püsp. Miksa	30 Gergely	6 15	5 19 8	6 Sab.	2 31 * *

Hodnégyed: ☉ Első negyed 10-kén 11 óra 25 perczkor éjjel.

TARTALOM.

Smolka Ferencz (arczkép). — Hunyady László. *Fojes István.* — A debreczeni kastély. Regény. *Jókai Mór.* — Pestről a középpont Kárpátok felé és vissza (folyt., képpel). — *Jancsik Eds.* — Hunyady László vérpádra kísértetése (képpel). — A fényűzés I. — Egy vidéki levelező kirándulása. *Szováti Lajos.* — *Tárház:* Kakas Márton levelei Irodalom és művészet. Egyház és iskola Ipar, gazdaság, kereskedés Közintézetek, egyletek. Balesetek, elemi csapások. Mi újság? Levelezés. Egyveleg. Sakkjáték. Nemzeti színházi napló. Budai népszínház. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

Felölös szerkesztő **Pákh Albert** (lak.: magyar-utca 1. sz.)

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1¼ iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. ujpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: magyar-utca 1. szám.)

Peitler Antal, váci püspök.

Hazánk története kétségbevonhatlan bizonyítványait mutatja fel azon magas szerep felfogásának, melylyel a magyar nemzet egyházi vezetői a nemzeti művelődés ápolásának szent ügyét határozatosan elősegítették.

A nagy nevek s érdemek ezen fényképeiből nem egygyel találkoztak eddigél t. olvasóink, lapjainkon. De lapnak, melynek tisztje, kora eseményeit híven jegyezve az utódoknak átadni, mulaszthatlan kötelessége, egyszersmind közfigyelmet ébreszteni azon vezérszemlekek iránt, kik a nemzetnek főleg műveltségi ügyeire elhatározó befolyást gyakorolnak. Kik nagy őseik vezérszeretét magas állásukon tovább folytatva, jótéteményeik éltető harmatjával ápolják s fejlődésre segítik az erkölcsi élet üdvös magvait. Kik szerepkörük horderejét komolyan felfogva, mint főtényezők, nemzetünk szellemvilágában oda hatni igyekeznek, hogy a klerus díszben, a hívek erkölcsi nemesezésben, a nemzet pedig dicsőségben emelkedjék. Innét azon megható eredmény, mely napjainkban azon egyetemes nyilatkozatban leli leghívebb kifejezését, hogy a magyar kath. klerus nemcsak saját egyháza, hanem valláskülönbség nélkül minden polgár becsülésére, szeretetére érdemesítette magát. A magyar klerus — miként a „Nord“ legközelebb megjegyzé, — mindezekelőtt polgár és hazafi. Ha az egyházban s a betegek és halálköklök ágyánál Isten szolgálja, a gyűlésekben a szabadság véde s a törvény őre; ha pedig a hon földje szabadságaért kelle küzdenie, ép oly vitéz katona volt a csatamezőn is. Hat püspök halála nevezetesíti a mohácsi gyászos veszteséget.

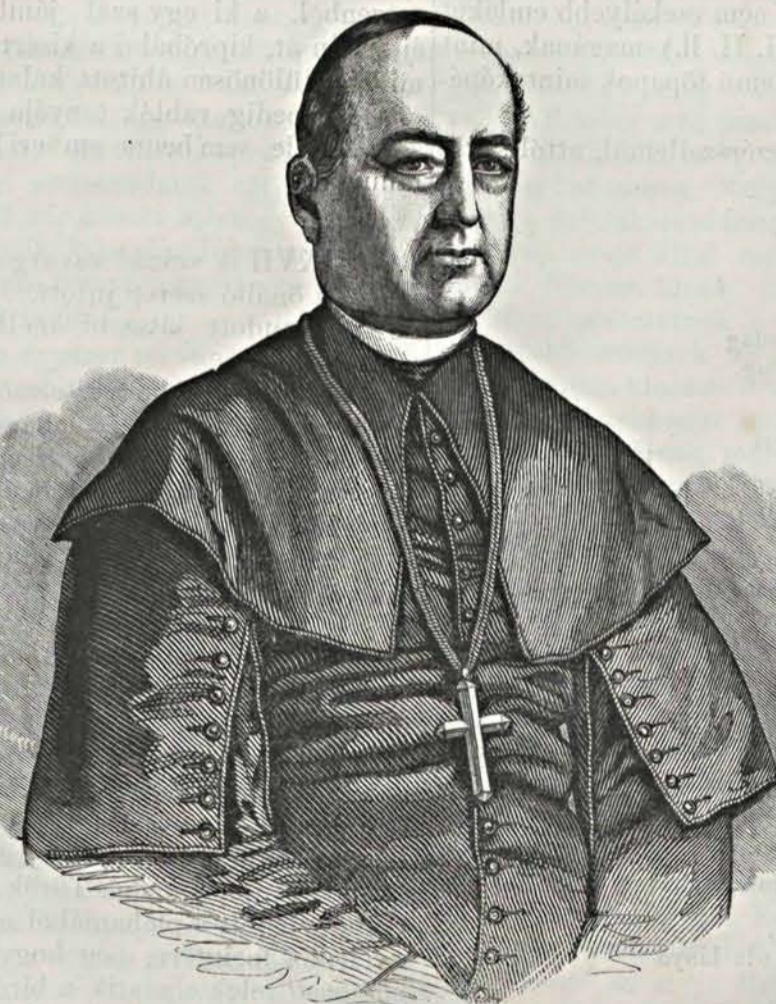
A nagy terjedelmű váci egyházmegye főpapjai századokon keresztül növekedő hírrel s a nemzet háláját kiérdemlőleg hatottak.

A nagy elődök dicső nyomdokin fényes sikerrel halad je-

lenleg azon köztiszteltetben álló egyháznagy, ki az említett püspök-megyét két év óta kormányozza, s kinek arczképével itt találkozunk először az olvasó.

Peitler Antal József, váci megyéspüspök, született Pécsen, Baranyamegyében, 1808. márt. 24-én. Az elemi iskolákat, ugy a gymnas. osztályokat szülővárosában, a bölcsészeti tanpályát pedig Pesten végezte kitünő sikerrel. Az egyházi életre szentelvé magát, 1831. áldorrrá lön, s legott az országosan tisztelt nagyevü b. Szepesy Ignác, pécsi püspök körében alkalmaztatott, mint szentszéki jegyző; négy évvel később a főpásztor titoknokává s egyszersmind a püspöki iroda igazgatójává, majd 1842-ben szentszéki ülnökké neveztetett. Jeles érdemei tekintetéből 1848-ban a pécsi székesegyházi káptalanban mint kanonokot s egyszersmind plebánost, tisztelte őt az egész egyházmegye. A hon zivataros napjainak elmúltával, 1851. császár ő felsége vette igénybe közügyek kezelésében tanusított ügyességét a budai cs. kir. helytartótanácsnál, hol mint egyházi ügyek előadója mindaddig működött, míg azon országos legfőbb hatóság lényeges módosuláson nem ment keresztül, a mikor Bécsbe tette át lakását, hol a birodalmi kultus- és oktatásiügyi miniszteriumban folytatta elébbi fontos hivatalát. Itt érte azon megtiszteltetés, hogy 1855. pápa ő szentsége udvari főpapjává, majd a B-Szüz Tünyéről címzett apátjává, 1859. febr. 15-kén pedig a váci népes egyházmegye püspökévé legkegyelmesebben kineveztetett. Püspöki székét az említett év jul. 17 kén egy keneteljes latin beköszönytessel, s egyházmegyéje összes híveihez kibocsátott apostoli szellemű magyar üdvöszszóval (Pécs, 1859. 4r.) foglalta el.

Vácra érvén, terjedelmes megyéjének nagyobb részét beutazta, a mikor egyuttal a nép erkölcsi élete s az elemi oktatás

Peitler Antal, váci püspök.